

Domfældte Udviklingshæmmede

– Data og fortællinger

Kolofon

Forfatter: Anders Gimbel

Redaktion: Dikke Marie Degn

Udgivelsesår: 2018

Udgivet af Specialområde Udviklingshæmning og ADHD, Region Midtjylland.

ISBN 978-87-7788-304-0

Rapporten kan downloades fra hjemmesiden sua.rm.dk

Kopiering er tilladt med tydelig kildeangivelse.

Tak til de borgere, der velvilligt har deltaget i interviews og dermed bidraget til rapporten med deres oplevelser og erfaringer.

1. Domfældte Udviklingshæmmede – Data og fortællinger	4
1.1 Formål	4
1.2 Metodebeskrivelse	5
1.3 Interviewundersøgelse	6
2. Opvækstvilkår, familieforhold og levetilstand forud for dommen	8
2.1 Opvækstforhold	8
2.2 Forældreprofil	11
2.3 Fraflytning fra biologiske forældre	12
2.4 Sammenhæng mellem dom og antallet af boligskift	13
2.5 Skoleforløb og skoleskifte	15
2.6 Skolefærdigheder	17
2.7 Almindelig daglig livsførelse, ADL	19
2.8 Misbrug	21
2.9 Fællesskaber	22
2.10 Selvskadende adfærd	24
2.11 Opsamling	26
3. Kriminalitet	27
3.1 Alene eller sammen med andre	28
3.2 Ofre for volden	30
3.3 Alder	31
3.4 Domme	33
3.5 Opsummering	34
4. Sammenligning af to grupper	36
4.1 Opsummering	40
5. Opsummering og perspektivering	41
5.1 Perspektivering	43
6. Litteraturliste	44
6.1 Bilag 1	45
6.2 Slutnoter	46

1. Domfældte Udviklingshæmmede – Data og fortællinger

I 2015 blev der afsagt 17.600¹ domme i det danske retssystem, hvor den skyldige blev idømt en frihedsstraf.

Af de 17.600 domme skilte 148 sig ud. De var særlige, fordi den dømte var en borger med udviklingshæmning. En borger, som i forvejen tilhører et mindretal i befolkningen, og som efter en dom skiller sig endnu mere ud, fordi dommen ikke skal afsones i et fængsel men i et socialt tilbud.

I Specialområde Udviklingshæmning og ADHD (SUA) er en af vores målgrupper netop domfældte udviklingshæmmede, og da Region Midtjylland i primo 2016 iværksatte en strategi for forskning og vidensindsamling i det sociale område, var det oplagt for SUA at sætte fokus på denne borgergruppe, som er i vores tilbud på baggrund af deres kriminalitet og efterfølgende dom.

Region Midtjyllands forskningsstrategi blev udmøntet i samarbejde med DEFACTUM, som efterfølgende afholdte en række temadage for de involverede medarbejdere i regionens socialområde. Som en del af strategien har Region Midtjylland været medfinansierende af forskellige forsknings- og vidensindsamlingsprojekter blandt andet denne rapport, som er Specialområde Udviklingshæmning og ADHDs første bidrag til opfyldelsen af den overordnede ambition om at indsamle og omsætte viden på det sociale område.

1.1 Formål

Formålet med rapporten er at undersøge og kortlægge hvilke mønstre i opvækstvilkår, levevilkår og forudsætninger, der kendetegner gruppen af domfældte udviklingshæmmede

borgere. Det forventes dermed, at der vil kunne peges på nogle potentielle risikofaktorer i forhold til udløsningen af en kriminel adfærd.

Undervejs i undersøgelsen viste data og interviews et problemfelt omkring selve dommene og især de tidsubestemt domme. Det er derfor valgt at medtage et afsnit om borgerens oplevelse af domme og den tidsubestemte doms betydning. Problemstillingen er relevant, fordi der er sket en kraftig stigning i antallet af domfældte udviklingshæmmede over de seneste 20 år.

I rapporten »Et godt liv uden kriminalitet«² estimeres det, at der i 2009 på landsplan vil være et sted mellem 400 og 450 domfældte borgere. Antallet skal ses i forhold til, at det samlede antal domfældte i 1991 var 84.

Det er ikke muligt at opgøre antallet af udviklingshæmmede borgere med dom, idet ophævelse eller ændringer i dommen ikke fremgår af officielle statistikker. Men ved opgørelse af antal afsagte domme i perioden 2001 til 2016 ses en jævn stigende tendens. Diagrammet på næste side fortæller ikke, hvorvidt der er gengangere blandt de borgere, der har modtaget foranstaltningensdommen.

Tallene er estimeret på baggrund af materiale fra Justitsministeriets Forskningskontor. Tallene siger ikke noget om, hvor mange udviklingshæmmede borgere der aktuelt har en dom. Tallene siger heller ikke noget om antallet af borgere, der er dømt en eller flere gange i perioden.

1.2 Metodebeskrivelse

Gruppen af domfældte udviklingshæmmede borgere, der indgår i denne undersøgelse omfatter i alt 37 personer indskrevet i døgn-tilbud drevet af Region Midtjylland.

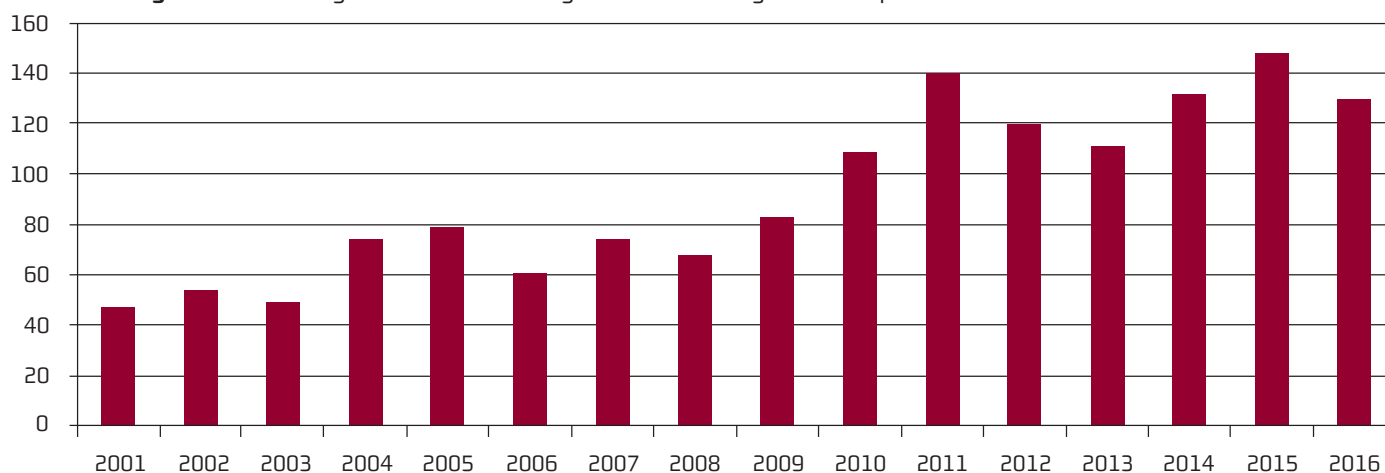
Region Midtjylland samarbejder med kommuner fra hele landet og de problemstillinger, der fremkommer i undersøgelsen, må dermed vurderes ikke kun at gælde for borgere i Region Midtjylland, men må anses for at give et generelt billede af borgere med udviklingshæmning og en dom.

Hovedparten er borgere med lettere mental retardering, hvilket betyder, at nogle tidligere har boet i egen bolig, haft samlevende og i enkelte tilfælde børn. Flere har været i beskæftigelse, haft kørekort og så videre. En mindre del er svært mentalt retarderede borgere med stærkt nedsatte kognitive funktioner, hvilket blandt andet kommer til udtryk, ved manglende sprog og manglende evne til at varetage selv de mest simple daglige funktioner, såsom personlig pleje, tilberedning af et simpelt måltid mad og øvrige basale daglige funktioner. Data i undersøgelsen er primært baseret på journalanalyse af domsudskrift, retspsykiatriske udtalelser og/eller mentalerklæringer. Begrundelsen for dette er, at disse udtalel-

ser som udgangspunkt altid udarbejdes for at vurdere, om borgeren er strafegnet eller strafuegnet og dermed falder ind under straffelovens § 16. Begrundelsen for selektion i materialet er, at de retspsykiatriske udredninger som udgangspunkt har et objektivi-tivt perspektiv og metodevalg. De indsamlede data er efterfølgende kategoriseret efter en række temaer, som det har været muligt at genfinde og indsamle i stort set alle sagerne. Desuden indgår der i undersøgelsen i mindre grad øvrige sagsakter som eksempelvis anamnese udarbejdet i forbindelse med en psykologisk undersøgelse. Data er indsamlet og behandlet i overensstemmelse med data-lovgivningen på området.

Det har desværre ikke været muligt at undersøge, om den kriminalitet en borger eventuelt begår efter første domfældelse, ligner den kriminalitet, borgeren dømmes for i første omgang, da der ved en eventuelt ny anmeldelse ikke nødvendigvis rejses en ny sigtelse, og dermed afsiges en ny dom/ frikendelse. Fraværet af en ny retssag om nye forhold er ofte begrundet i, at den oprindelige foranstaltningsdom ikke vil blive skærpet på baggrund af de nye forhold.

Diagram 1: Udviklingen i antallet af afsagte foranstaltningsdomme i perioden 2001 til 2016.

Det har på baggrund af de tilgængelige dokumenter ikke været muligt at give et fyldestgørende billede af, om borgerne i undersøgelsen udover den mentale retardering også har været belastet af psykiatriske lidelser eller udviklingsforstyrrelser. Det må dog forventes, at nogle borgere i undersøgelsen er belastet udover den mentale retardering. Undersøgelsen forholder sig kun meget begrænset til det juridiske aspekt og retspraksis i sagerne mod udviklingshæmmede borgere, da sådan en undersøgelse vil have et helt andet perspektiv og formål. De læsere, der ønsker at vide mere om foranstaltningssdomme og praksis på området, henvises til Socialstyrelsens publikationer, som findes på styrelsens hjemmeside. Desuden henvises til Rigsadvokatens meddelelse nr. 5/2007 rettet december 2012.

På trods af usikkerheden i forhold til antallet af borgere, der aktuelt har en foranstaltningssdom, vurderes det, at gruppen på 37 borgere i høj grad er repræsentativ for den samlede gruppe borgere med foranstaltningssdom. Dog med det forbehold, at undersøgelsen ikke omfatter borgere, der har modtaget en foranstaltningssdom til sikret anbringelse.

Dom til anbringelse i sikret afdeling for personer med vidtgående psykiske handicap er en foranstaltning beregnet på udviklingshæmmede, der må anses som udtalt farlige og derfor har en nærliggende risiko for personfarlige handlinger. Dommen indebærer, at den pågældende anbringes i den sikrede boform på Kofoedsminde. Dommen afsiges i forbindelse med gentaget eller meget grov personfarlig kriminalitet, drabsforsøg eller drab. Det betyder, at de sværest kriminelt belastede og farligste borgere for en stor dels vedkommende vil være på den sikrede boform Kofoedsminde og dermed ikke indgå

i denne undersøgelse. Det kan betyde, at nogle af de tendenser, der fremstår svagt funderet i denne undersøgelse, muligvis vil fremstå tydeligere, hvis borgere med dom til sikret institution indgik i undersøgelsen. Alle øvrige foranstaltningssdomme, også foranstaltningssdomme, der omhandler vold og personfarlig kriminalitet, kan afsones i almindelige sociale tilbud.

For at bevare den enkelte borgers anonymitet er der enkelte datasammenligninger, som er udeladt blandt andet sammenhængen mellem etnicitet og kriminalitet, eller køn sammenholdt med kriminalitet.

1.3 Interviewundersøgelse

Udover dataindsamlingen på baggrund af de 37 borgeres sagsakter er der gennemført syv individuelle, semistrukturerede interviews. Spørgsmålene i interviewguiden er udarbejdet på baggrund af de opmærksomhedspunkter, der opstod undervejs i dataindsamlingen. De deltagende borgere har inden publicering givet informeret samtykke vedrørende brug af citater i rapporten. Spørgsmålene omhandlede blandt andet opvækst, skolegang og skolefærdigheder, bolig, misbrug, fælleskaber mm. Ved gennemførelsen af interviewene er der fremkommet yderligere opmærksomhedspunkter, som efterfølgende er inddraget i undersøgelsen, bl.a. borgerens oplevelse af skoleskift eller skifte i botilbud, samt hvilken betydning det har, når man som barn og ung ofte flytter fra sted til sted.

De borgere, der velvilligt har ladet sig interviewe, er lovet fuld anonymitet. Det betyder, at eventuelle henvisninger til byer og navne er udeladt i de gengivne citater. De interviewede er udvalgt dels på baggrund af deres vilje til at deltage, dels på baggrund af deres evne til at indgå i og besvare spørgsmålene.

Det betyder, at de svagest fungerende borgere ikke indgår i interviewundersøgelsen, idet de ikke har formået at deltage i et interview.

Interviewene er for alles vedkommende gennemført uden deltagelse af medarbejdere. Alle borgere blev forud for interviewet orienteret om, hvad interviewet skulle bruges til. Det har desuden været aftalt på forhånd, at vedkommende til enhver tid kunne vælge ikke at svare på spørgsmål. Interviewerens oplevelse er, at borgerne efter bedste evne har forsøgt at besvare spørgsmålene. Der har dog været enkelte situationer, hvor interviewer har været i tvivl om, hvorvidt det var vedkommende selv eller vedkommendes kammerat, der havde været involveret i et konkret/specifikt forhold. Desuden har der været spørgsmål vedrørende bl.a. opvæksten, som enkelte borgere ikke har ønsket at svare på.

Der er ikke i detaljer spurgt ind til den begåede kriminalitet, dels af frygt for at sætte et tillidsforhold over styr, dels fordi kriminaliteten i forvejen er beskrevet i anklageskriftet. Borgerne i interviewundersøgelsen var på tidspunktet for interviewet alle mellem 26 og 39 år. Dermed vil nogle af de oplevelser, der spørges ind til i interviewet, ligge 25-30 år tilbage i tiden, hvilket alt andet lige har betydning for den måde, vedkommende husker forløbet på. Det anses dog som mindre vigtigt i denne sammenhæng, idet fokus har været på den enkeltes egen oplevelse og den følelse, borgeren sidder med på nuværende tidspunkt.

I rapporten indgår en række søjlediagrammer for at anskueliggøre data. Den forklarende tekst til de respektive diagrammer er dels skrevet på baggrund af de oplysninger, der fremgår af data, og dels skrevet på baggrund af den mest gængse viden om de respektive forhold. Dermed også sagt, at de medfølgende kommentarer eksempelvis om

omsorgssvigt absolut ikke skal ses som fyldestgørende, men i stedet ses som en opfordring til læseren om at være opmærksom på betydningen af det enkelte forhold. Desuden vil der nogle steder i teksten være citeret fra interviewene for at personificere de respektive forhold.

Denne metode er valgt, idet jeg af egen erfaring ved, hvordan tal og diagrammer kan flytte opmærksomheden fra mennesket bag tallet og dermed sløre betydningen af det, den enkelte har oplevet.

2. Opvækstvilkår, familieforhold og leveforhold forud for dommen

De forhold, et barn er opvokset under, kan udgøre enten beskyttende - eller risikofaktorer i forhold til en senere uhensigtsmæssig adfærd. Dette kapitel kortlægger nogle af de forhold, der har gjort sig gældende i de respektive borgeres opvækst.

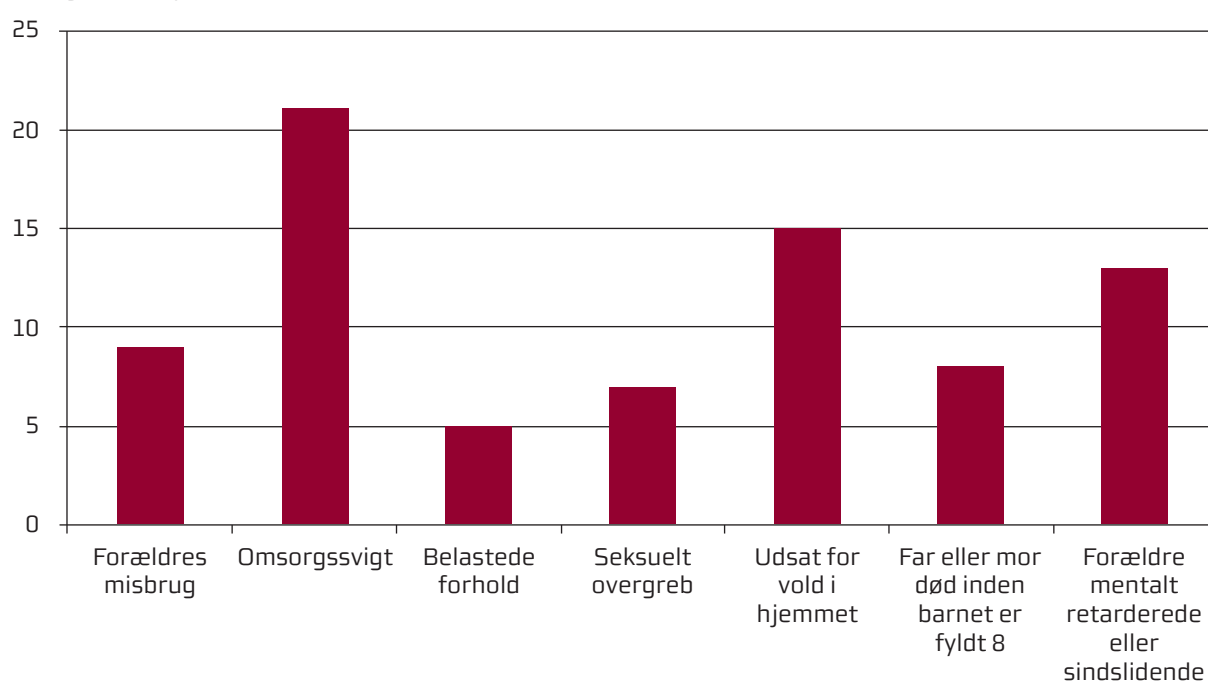
I den følgende kategorisering skal læseren være opmærksom på, at den enkelte borger, som barn kan have været udsat for flere af de forhold, der er oplistet i tabellen. Hvilket betyder, at den enkelte borger både kan være opvokset under belastende forhold, have haft misbrugende forældre og have været udsat for vold eller seksuelle overgreb i hjemmet.

2.1 Opvækstforhold

Ni borgere er opvokset i hjem, hvor forældrene havde et stof- og/eller alkoholmisbrug. Forældres stof- eller alkoholmisbrug vil ofte få den betydning, at barnet udsættes for

kaos og uforudsigelighed i opvæksten, og at barnet dermed oplever ikke at kunne stole på eller forudsige en forældres reaktion, idet denne reaktion må forventes at være afhængig af misbrugets karakter og intensitet. *Disse børn oplever oftere negative opvækstforhold sammenlignet med børn, der ikke vokser op i en familie med alkoholproblemer (Christoffersen et al. 2004, Pisinger et al. 2016). De skadelige virkninger for disse børn omfatter både arvelige og miljømæssige forhold, som kan have betydning for deres opvækst, udvikling og trivsel senere hen i livet. Der er eksempelvis påvist en øget forekomst af emotionelle og fysiske problemer blandt børn opvokset i familier med alkoholmisbrug. Disse børn klarer sig i højere grad dårligt i skolen og har desuden større risiko for at blive kriminelle og alkoholmisbrugere end børn fra familier uden alkoholmisbrug (Christoffersen et al. 2004, Lindgaard 2008).*³

Diagram 2. Opvækstforhold

Samtidigt viser tallene, at 21 borgere er opvokset i hjem, hvor de har været udsat for omsorgssvigt. Det fremgår ikke af dokumenterne på hvilket tidspunkt i livet, vedkommende har været udsat for omsorgssvigtet. Det betyder, at det ikke er muligt at klarlægge, om vedkommende er omsorgssvigtet umiddelbart efter fødslen, eller om omsorgssvigtet er opstået måneder eller år efter fødslen. Omsorgssvigtet betyder, at barnet ikke er blevet mødt i kontakten med forældrene på en hensigtsmæssig og fyldstgørende måde. Det kan eksempelvis handle om et barn, der ikke er blevet skiftet, når det var nødvendigt, et barn der ikke er blevet madet, når det var sulten, eller et barn der er blevet madet, når det i stedet havde behov for en ren ble eller søvn. Barnets behov er ikke blevet mødt på en måde, så barnet oplever sig hørt, set og mødt. Det betyder, at barnets mulighed for at internalisere en grundlæggende oplevelse af sikkerhed og tryk ikke er imødekommet.

Flere undersøgelser viser, at omsorgssvigt kan have voldsomme konsekvenser for barnet. På Socialstyrelsens vidensportal pointeres blandt andet følgende:

»Omsorgssvigt kan have betydning for barnets tilknytning til forældrene og dermed samspillet med den primære omsorgsperson. Efterfølgende får omsorgssvigtet betydning for samspillet med de omsorgspersoner, der omgiver barnet, hvilket bl.a. får betydning for barnets evne til at etablere tillidsforhold til andre både i barndommen og voksenlivet. Børn, der har været udsat for omsorgssvigt, har en forhøjet risiko for udvikling af post traumatisk stress som voksne. Desuden har omsorgssvigtede børn en forhøjet risiko for udvikling af depression, angstlidelser, suicidal adfærd, lav selvfølelse, spiseforstyrrelser, og seksuelle problemer. Desuden vil om-

sorgssvigt have betydning for udviklingen af psykopatologi, og der er risiko for misbrugsproblemer og personlighedsforstyrrelser i voksenlivet. Barnet vil desuden etablere et negativt billede af omverdenen og sig selv. Det får betydning for den måde, barnet møder andre på.«⁴

15 borgere har i opvæksten selv været udsat for vold, eller set enten søskende eller forældre blive udsat for vold. I lighed med omsorgssvigtet får det voldelige opvækstmiljø betydning for barnets liv og muligheder. Det handler bl.a. om en forhøjet risiko for selv at begå voldskriminalitet, en forhøjet risiko for adfærdsforstyrrelser, anti-social adfærd, depression, misbrugsproblematikker, selvmordsforsøg eller selvskadende adfærd. Risikoen for disse problematikker opstår ikke kun, hvis barnet selv har været udsat for vold, men også i de situationer hvor barnet er opvokset i et voldeligt miljø, hvor barnet har set søskende eller en af forældrene være udsat for vold.⁵

Syv borgere har i opvæksten været udsat for seksuelle overgreb eller set søskende og/eller forældre blive udsat for seksuelle overgreb. Seksuelt misbrugte har en forhøjet risiko for at udvikle depression, angst og psykoser. Desuden er der en forhøjet risiko for, at den krænkede udvikler fysiske reaktioner som gigt, kramper, underlivsproblemer og muskelsmerter. I lighed med det omsorgssvigtede barn ses der desuden en risiko for udvikling af et negativt selvbillede præget af selvhad og afmægtighed. Barnet kan senere i livet have svært ved at etablere og vedligeholde relationer til andre, da barnets personlige grænser er blevet beskadiget. Den krænkede kan dermed have svært ved at afgøre, hvornår det er rigtigt at sige ja eller nej til andre, hvilket også gør sig gældende i voksenlivet.⁶

Fem borgere er opvokset under belastende forhold. Belastende forhold er en beskrivelse, som er brugt i de retspsykiatriske udredninger eller fremgår af psykologiske udredninger. Beskrivelsen ses ikke brugt sammen med beskrivelsen omsorgssvigtet. Sammenholdt med øvrige udtalelser i de respektive dokumenter ses belastende opvækstforhold at være brugt som beskrivelse af det miljø, barnet er opvokset i. Belastningerne for barnet vil bl.a. omfatte forældres misbrug, forældres vedvarende manglende tilknytning til arbejdsmarkedet, fraværet af uddannelse, forældres manglende livskompetencer, forældres skiftende kæresteforhold, misbrugsmiljøer, mange besøgende i hjemmet på alle tider af døgnet, uforudsigelighed fra de voksne, der færdes i hjemmet og så videre.

13 borgere er opvokset i familier, hvor en eller begge forældre var mentalt retarderede eller sindslidende. Udviklingshæmmede forældre kan uden tvivl udvise stor kærlighed til og omsorg for barnet. Men barnet risikere at blive udsat for manglende alderssvarende stimulation. Derudover må det forventes, at forældrenes egne udfordringer vil få betydning for den måde, barnet mødes og støttes på.

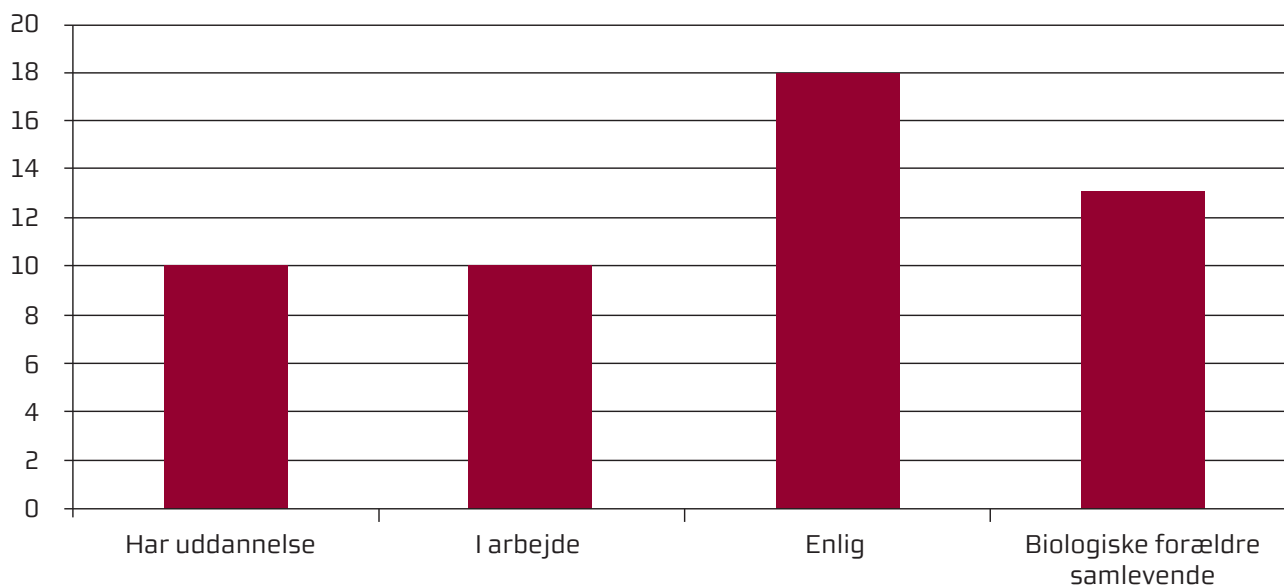
Otte borgere har oplevet at miste en forælder, inden vedkommende fyldte ni år. Det svarer til 21,6 procent af den undersøgte gruppe borgere. For befolkningen som helhed er andelen af børn under ni år, som i 2017

havde mistet en forælder 0,69 procent (ifølge Danmarks Statistik). Forælders dødsfald skyldes som hovedregel selvmord, overdosis eller følgevirkning af et langvarigt stof- eller alkoholmisbrug. Udover de 20 procent, der har mistet en af forældrene i barndommen, har flere af de undersøgte borgere mistet en af forældrene senere i livet, eller de har oplevet, at kammerater mistede livet. Betydningen af at miste en af forældrene vil afhænge af barnets alder og tilknytning til vedkommende, men der vil uden tvivl opstå reaktioner som sorg, oplevelsen af tab og oplevelsen af, at livet afsluttes. Dermed er barnets egen oplevelse af verden som et sikkert og trygt sted udfordret, da barnet har oplevet, at et menneske tages fra det og ikke kommer tilbage.

Følgende citat stammer fra et interview med en mand, der mistede sin mor som ung:
»Min onkel har været der, lige siden min mor døde. Han kørte ud og hentede mig på skolen, da min mor skulle begraves og kørte mig tilbage. Og så skulle jeg se min mor i den der kiste, det var satme klamt, jeg brød helt sammen. Jeg troede jo ikke på det til at starte med, min mor betyder jo rigtig meget, selv om jeg ikke har været sød ved hende. Hendes sidste ord hun sagde til sin kæreste, inden hun begik selvmord var, at hun elskede sine børn højere end ham. Det fik vi også at vide til begravelsen. Men hvorfor satan begår hun så selvmord? Hvis hun elsker os højere end ham?«

Diagram 3. Forældreprofil

Det har været muligt at indhente oplysninger vedrørende 31 borgere.

2.2 Forældreprofil

Forældrenes uddannelsesniveau, forsørgelsesgrundlag, hvorvidt forældrene er samlevende eller enlige, boligforhold osv., er alle eksempler på, hvad der kan have indflydelse på ethvert barns muligheder for og evne til at klare sig i barne-, ungdoms- og voksenliv.

»Børn fra hjem, hvor forældrene er uden uddannelse, bor hver for sig og er på overførselsindkomst, har stærkt forøget risiko for en børnesag – og at de anbragte børn ofte klarer sig dårligt med hensyn til job og uddannelse senere i livet, når man sammenligner dem med andre.«⁷

At forældrenes levestandard i høj grad er determinerende for barnets opvækst og livsmuligheder, er konkluderet i en lang række undersøgelser. Problematikken er blandt

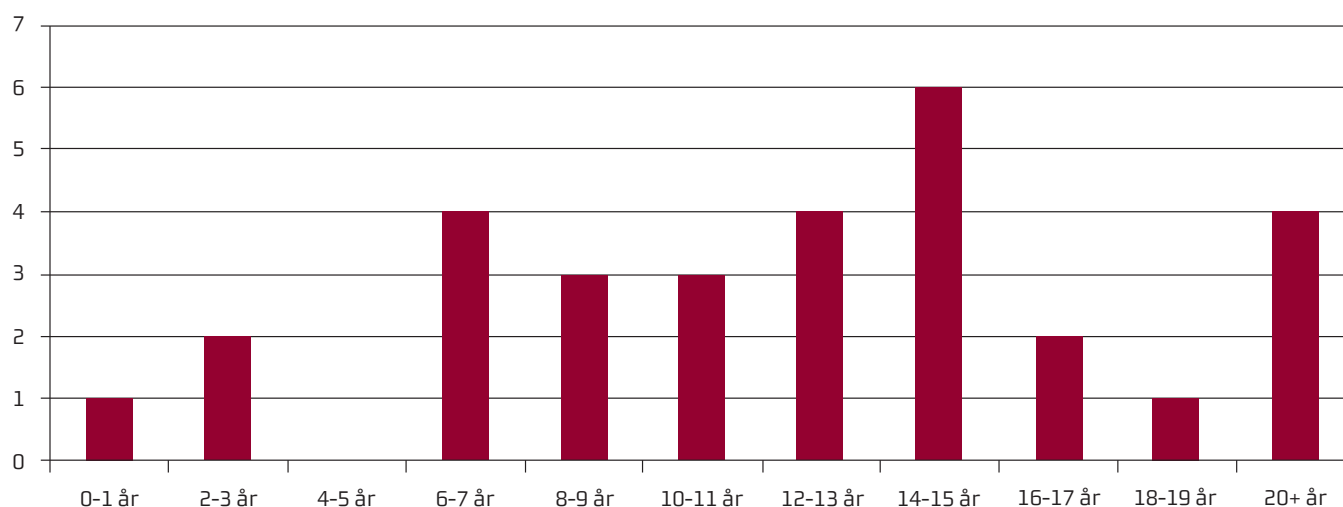
andet beskrevet i rapporten »På vej mod ungdomskriminalitet«

»En socioøkonomisk svag familiebaggrund, det at vokse op i et udsat område, at have forældre med kriminel baggrund, at have forældre med et misbrug, at have været udsat for mishandling i hjemmet – alt andet lige øger sandsynligheden for ungdomskriminalitet.«⁸

Blandt de 10 forældre med uddannelse har otte tilknytning til arbejdsmarkedet. Disse otte var på tidspunktet for borgerens dom samlevende med den anden biologiske forældre. Dermed opstår der en massiv overvægt af borgere, der er opvokset hos en enlig forældre, som ikke har uddannelse eller tilknytning til arbejdsmarkedet.

Diagram 4. Alder ved fraflytning fra biologiske forældre.

Tabellen angiver antallet af borgere omfattet af undersøgelsen, der ved den givne alder fraflyttede forældrene. Det har været muligt at finde oplysninger på i alt 30 borgere.

2.3 Fraflytning fra biologiske forældre

En fraflytning betyder ikke nødvendigvis, at borgeren som barn er tvangsfjernet fra hjemmet. Fraflytningen omfatter også adoption, ophold på efterskole i samarbejde med forældrene, eller at vedkommende er flyttet i egen bolig. Opgørelsen siger heller ikke noget om eventuelle aflastningsaftaler eller om den kommunale støtte til familien i hjemmet. Det er ikke muligt at opgøre antallet af sager, hvor borgeren er tvangsfjernet mod forældrenes vilje.

Ud af de 30 undersøgte sager er 23 borgere flyttet fra biologiske forældre, inden de er fyldt 16 år. Kun fem borgere er flyttet efter, de er fyldt 18 år.

Ni borgere er flyttet fra biologiske forældre, da borgeren var mellem 14 og 19 år. Ifølge tilgængelige data for denne gruppe omfatter deres efterfølgende bolig enten plejefamilieophold, døgntilbud og for enkeltes vedkommende egen lejlighed/værelse. Gruppen omfatter også borgere, der i 14-16 års alderen har boet på gaden, hvilket i praksis betyder,

at de har overnattet hos kammerater, kærestes og i nogle tilfælde periodisk hos forældre. Det gælder for gruppen af hjemløse, at de ikke har haft et fast tilholdssted, hvor de havde indflydelse på, hvorvidt de kunne bo der i kortere eller længere tid.

I gruppen af interviewede borgere har seks af de syv oplevet at blive fjernet fra deres forældre i barndommen. Efterfølgende har fem af de seks skiftet mellem flere plejefamilier eller botilbud. I interviewene spurgte jeg, hvilken betydning fjernelsen har haft for den enkelte borger. Det viste sig, at flertallet af borgerne påtog sig en del af ansvaret for, at de var blevet fjernet fra deres familie. Typiske udsagn handlede om, at borgeren ikke selv havde været så »god« som barn, eller at borgeren havde været hård ved sine søskende, eller at forældrene ikke kunne magte borgeren.

Interviewer: »Hvornår blev du tvangsfjernet?»

Borger: Pas, jeg kan ikke huske ret meget.

Interviewer: Da du var 3-4-5 år?»

Borger: Ja sådan noget. Jeg har i hvert fald boet på efterskoler og plejefamilier, fordi jeg

ikke kunne med mine søskende. Det kan jeg stadig ikke«.

Senere i samme interview udtaler borgeren: »Når jeg er sammen med min far, ender det galt. Især, når vi har fået noget at drikke, så siger det klask klask klask, fordi jeg er blevet banket, siden jeg var lille af min far«.

En anden fortæller, hvorfor vedkommende var i aflastning som barn og ung: »Jeg fyldte meget, lidt mere end mine andre søskende. Jeg var lidt et stygt barn over for mine fire søskende«.

En tredje udtaler: »Mine forældre derhjemme. De kunne ikke passe mig, jeg var ikke så god som barn«

Alle de udsagn, der fremkom om fjernelse og efterfølgende skifte i bosted i interviewene, havde en undertone af, at borgeren ikke selv syntes, at vedkommende havde levet op til de forventninger, der måtte være til den enkelte, eller at borgeren ikke oplevede at have haft indflydelse på eget liv og egen tilværelse. Udsagn som, »så blev jeg smidt ud« eller »så kunne jeg ikke bo der mere« går igen i flere interviews, som om borgeren blot har ventet

på at blive smidt ud fra det tilbud eller den plejefamilie, der havde fået til opgave at varetage vedkommendes interesser.

2.4 Sammenhæng mellem dom og antallet af boligskit

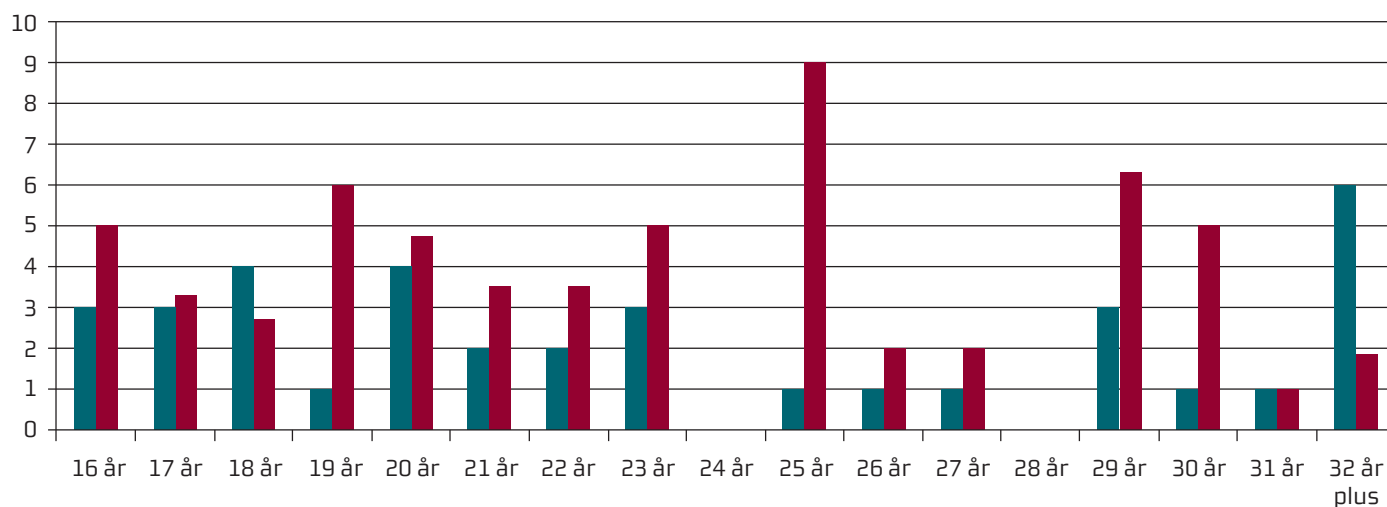
Opgørelsen omhandler skifte i den enkeltes boligforhold forud for første dom. Tallene skal ses med forbehold, da der forventes at være en underrapportering, fordi ikke alle bo- og opholdssteder nødvendigvis fremgår af de tilgængelige dokumenter. Desuden vil perioder, hvor borgeren eksempelvis har boet på gaden eller hos skiftende kammerater ikke fremgå.

Det fremgår, at de borgere, der har modtaget deres første dom som 16 årige, i gennemsnit har skiftet plejefamilie eller botilbud fem gange forud for dommen. Ved dokumentgengangen fremgår det desuden, at ingen af de 16 til 19 årige er fjernet tidligt i barndommen. Antallet af skift for de 16-19 årige vil dermed være foregået inden for en forholdsvis kort årrække, idet barnet typisk er fraflyttet/fjernet i alderen 6-10 år.

Dermed vil eksempelvis de 16 årige have oplevet fem skift i primært opholdssted inden for 10 år, hvilket har en markant indflydelse

Diagram 5. Alder ved dom, sammenholdt med gennemsnitligt antal boligskitte.

Den blå søjle angiver, hvor mange der har fået en foranstaltningssdom ved den angivne alder. Den røde søjle angiver antallet af bosteder forud for dommen. Det har været muligt at finde oplysninger på i alt 36 borgere.

på borgerens oplevelse af tryghed, tillid og mulighed for at indgå i tætte relationer.

Ovenstående skal læses med det forbehold, at det er meget små tal og dermed svækkes den statistiske forudsætning. Men ved gennemlæsning af sagsakterne, viser det sig, at for de respektive borgere har opvæksten og livsvilkårene forud for dommen været meget kaotiske med gentagne skift i bolig, gentagne skift mellem primære omsorgspersoner, samt et liv på gaden og hos kammerater forud for dommen. De respektive borgere er desuden blandt de borgere i undersøgelsen, der er mest kriminelt belastede. Med ovenstående antydes også en sammenhæng mellem stabilitet i opvæksten og vedkommendes alder ved første dom, som indikerer, at stabile opvækstvilkår kan være medvirkende til at hindre eller forsinke en u hensigtsmæssig udvikling.

Det er også bemærkelsesværdigt, at ingen af de borgere, der har fået dom som 16-18 årige, kun har haft ét primært bosted efter at være fraflyttet de biologiske forældre. Dermed bliver det reglen fremfor undtagelsen, at anbringelser udenfor hjemmet er præget af skift fra et anbringelsessted til et andet. Skift mellem flere forskellige opholdssteder får vidtrækkende betydning for de respektive borgere. Blandt andet har de mange skift fået betydning for adgangen til fællesskaber og etableringen af venskaber. Det fortælles der om i flere interviews:

»Jeg har ikke rigtig nogen venner. For dengang jeg var barn, skiftede jeg næsten hvert år, så jeg har ikke rigtig nogen venner, udover dem jeg bor sammen med nu«.

En anden borger fortæller, at grundet de mange flytninger i barndommen har det været en udfordring at bevare forbindelsen til venner:
Interviewer: *»Du har boet mange steder. Har du nogen kammerater fra dengang?»*

Borger: *Næe, det var bare beboerkammerater*

Interviewer: *Så når man flyttede, så mistede man forbindelsen?*

Borger: *Ja«*

En borger fortæller, at vedkommende har haft fem forskellige plejefamilier inden for en cirka 10-årig periode, før borgeren i puberteten flytter på et døgntilbud. Når de respektive plejefamilieaftaler brød sammen, blev borgeren sendt hjem til den mor, som borgeren var tvangsfjernet fra.

»Før 2007, (i 2007 var vedkommende 16 år) var jeg i aflastningsfamilie og plejefamilie. Men jeg boede hos min mor, da jeg kom på døgntilbud. Jeg har haft fem forskellige plejefamilier. Nogen af dem kunne ikke tackle mig, andre gange blev jeg smidt ud og sådan noget. Jeg kom hjemmefra, da jeg var seks år, men nogen gange kom jeg hjem igen. Nogen skulle skilles, det sidste år boede jeg hos mor, før jeg kom på døgntilbud. Det har altid været et stort kaos, siden jeg var lille. Jeg kom hjemmefra, fordi mine forældre slog mig. De kunne ikke tackle mig.«

»Det at have en positiv selvopfattelse, at have nære venner (og ikke kriminelle venner), at have et positivt forhold til sine forældre, at få støtte fra en lærer, skoletrivsel, at have andre omsorgspersoner ud over sin mor og at have positive rollemodeller mindsker ellers udsatte børns sandsynlighed for kriminel adfærd«⁹

For borgere, der har flyttet så meget rundt som de interviewede borgere har, kunne det forventes, at der ville være henvisninger til tidligere gode venner, dygtige medarbejdere, plejefamilier eller andre, der har gjort en forskel for den enkelte. Disse referencer er stort set fraværende, dog med enkelte undtagelser, der omhandler kontakt til en tidligere pædagog, og en andens fortælling om den fortsatte

kontakt til en tidligere aflastningsfamilie. Det modsatte gør sig heller ikke gældende. Der er meget begrænset kritik af tidligere bosteder og plejefamilier igen med enkelte undtagelser.

I de tilfælde, hvor der refereres til en gennemgående person i de interviewede borgers liv, er det i alle tilfælde medlemmer af familien, der henvises til, uanset hvor belastet forholdet har været, eller om barnet tidligere er blevet tvangsfjernet fra familien.

Her er nogle eksempler på, at familien nævnes af borgerne:

»Min familie har altid stået der for mig, altid, lige meget hvor meget lort jeg har lavet overfor dem.«

»Måske får jeg besøg af min far i weekenden og min mindste lillesøster.«

»Hele min barndom besøgte jeg min mor og hendes kæreste, efter min far flyttede.«

2.5 Skoleforløb og skoleskifte

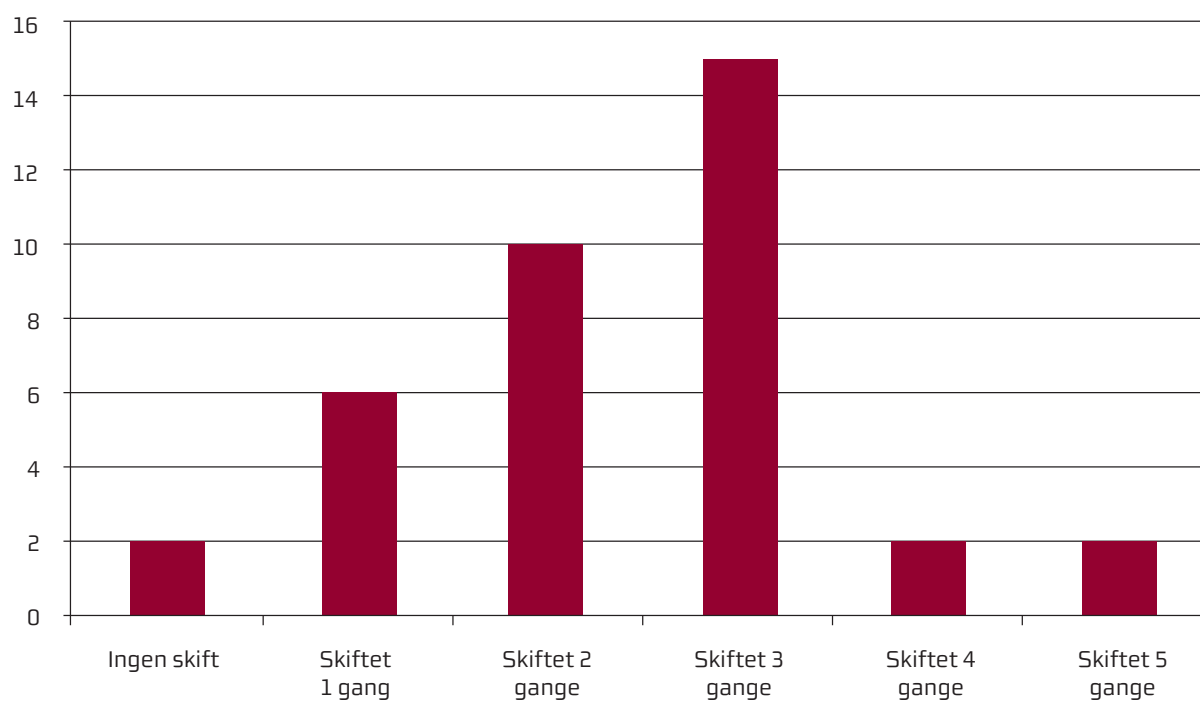
Flertallet af borgerne i undersøgelsen har haft et eller flere skoleskifte. Antallet af

skoleskifte er medtaget i undersøgelsen, da et skoleskifte samtidigt medfører væsentlige forandringer for det enkelte barn, dels i forhold til skolekammerater, lærere og øvrige relationer, men også et skifte i fysiske rammer som skolevej, ændring i skema, fag og fagets indhold. Alt sammen noget, der må forventes at øge belastningen for barnet i overgangsperioden. Desuden vil der forud for et skoleskifte ofte have været noget på spil i barnets liv. Det kan være tidligere skole, plejefamilie, biologisk familie eller døgntilbuddet, der ikke har fungeret tilfredsstillende, hvilket efterfølgende medfører et skoleskifte. Uanset hvilken begrundelse, der ligger til grund for ændringen, vil barnet aldrig være upåvirket af at skifte skole.

Oversigten omhandler antallet af skoleskifte, og skolestart er ikke talt med. Et skifte fra en skoleklasse til en anden på samme skole indgår ikke i optællingen. I de tilfælde, hvor det ikke har været muligt at finde oplysninger om antallet af skoleskifte, indgår borgeren ikke i optællingen.

Diagram 6. Antal skoleskifte.

Det har været muligt at finde oplysninger på i alt 37 borgere.

For en dels vedkommende er det uklart, om skolegangen er påbegyndt i normalklasse med senere skifte til specialklasse, men ingen i undersøgelsen har afsluttet et ordinært folkeskoleforløb med eksamen.

Typisk er skoleforløbet afsluttet, når vedkommende har været omkring 14-15 år. Dermed vil antallet af skoleskift være oplevet inden for en relativ kort periode i barnets liv.

Som det fremgår af diagrammet på forrige side, har kun to borgere oplevet at afslutte skoleforløbet på samme skole, som de startede skoleforløbet på. Skoletiden har for alle interviewede borgere været præget af konflikter, udsathed og grov mobning, som de selv fortæller om:

»Det var mega voldeligt derude. Det var en specialskole, vi skulle lære at læse, skrive og regne, det fik jeg aldrig lært, så det kan jeg ikke. Jeg begyndte at ryge hash som 14-15 år inde på lokummet sammen med en anden.«

»Folk havde jo mobbet mig, men så tog det overhånd, og så begyndte jeg at moppe dem. Det er jo derfor, jeg har skiftet skole så

mange gange. Også mine søskende de blev jo også mobbet.«

»Det var ikke så fedt, jeg kunne ikke rigtig følge med og kunne ikke forstå de andre elever. Jeg har gået på fem forskellige skoler.«

»Jeg blev mobbet rigtig meget af mine tidligere kammerater, slået og sparket, pisset på. De sidste år var de værste. Jeg hadede det hver eneste dag.«

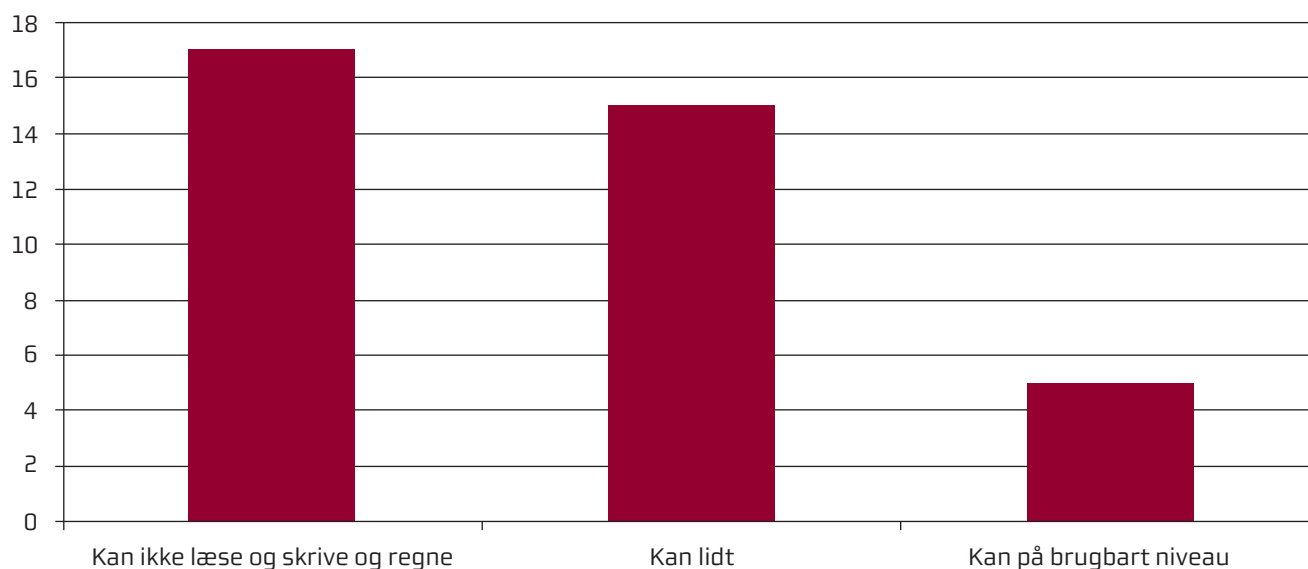
»Det var jo alt det der udenom, som gjorde, at jeg faldt bagefter. Alt det ballade og flytning og sådan noget. Det er svært at følge med i stavning og sådan, til sidst var det op i specialklasserne. Jeg blev tævet, lærerne vidste det godt, men de kunne ikke rigtig gøre noget, for det foregik jo uden for skoletiden, på vej til og fra skolebussen.«

Skoleforløbet har selvsagt også betydning for det faglige udbytte, idet stress, utryghed og uoverskuelighed påvirker indlæringsevnen og tilegnelsen af skolefærdigheder i svær grad.

Diagram 7. Skolefærdigheder

Det har været muligt at estimere oplysninger på alle 37 borgere.

2.6 Skolefærdigheder

Skolefærdigheder omhandler den enkeltes evne til at læse, skrive og regne. Opgørelsen vil være præget af nogen usikkerhed, idet det kan være vanskeligt at vurdere, hvilken kvalitet vedkommende læser, skriver og regner med.

Der er enkelte borgere, hvor vedkommendes færdigheder ikke fremgår af de aktuelle sagsakter, eller hvor der kan være usikkerhed om, hvorvidt borgeren har besiddet færdighederne på det tidspunkt, borgeren er kommet i konflikt med loven. I disse tilfælde vil vurderingen være foretaget på baggrund af det øvrige materiale og de indikationer, der måtte ligge i materialet. Der er i optællingen ikke foretaget en vægtning af, hvilke af færdighederne der er vigtigst, da alle de respektive færdigheder eller fraværet af samme må forventes at have indgribende betydning for den enkelte borger

Af de 37 undersøgte borgere har fem læse-, skrive- og regnefærdigheder på et niveau, hvor det må anses for brugbart. Brugbart defineres som et niveau, hvor vedkommende kan indgå i skriftlig kommunikation med

venner, pårørende og medarbejdere, eksempelvis med sms, huskesedler, kalendere og så videre samt deltage i aktiviteter på facebook og øvrige sociale medier, hvor den medfølgende chat vil være en del af interaktionen. Hvorvidt kompetencerne også omfatter evnen til at læse og forstå breve fra eksempelvis banken, sagsbehandlere og myndigheder er yderst tvivlsomt.

Sammenholdes skolefærdigheder med antallet af skoleskift kan der til dels findes en forklaring på de meget begrænsede færdigheder, gruppen samlet set er i besiddelse af.

»Ens skolepræstationer er også knyttet til, om man overhovedet er i en socioemotional situation, hvor man er modtagelig for undervisning, samt om man så at sige kender skolesystemets koder og kan navigere herefter – det, som med sociologiske termer kaldes barnets "kulturelle kapital". Her kan skoleskift således også blive en forstyrrelse, idet en ændring i skolemiljøet også kræver tilpasning fra barnet (Mehana & Reynolds, 2004). Skoleskift kan ses som et turning point, hvor det sociale miljø, barnet er i, ændres radi-

kalt. Her peger vores resultater på, at man i hvert fald skal være opmærksom på de børn, hvor sådanne skift bliver hyppige, idet det optræder sammen med en øget sandsynlighed for alvorlig norm-brydende adfærd og kriminalitet»¹⁰

Fraværet af basale skolefærdigheder får indgribende betydning for den enkeltes mulighed for at færdes og begå sig i samfundet og dermed indgribende betydning for den enkeltes oplevelse af selvstændighed og indflydelse på eget liv og egne muligheder. Fraværet af de mest basale skolefærdigheder resulterer også i begrænsninger af den enkeltes konkrete handlemuligheder, idet borgeren har svært ved at forstå, oversætte og efterleve de normer, signaler og forventninger, der er til det enkelte menneske i et komplekst samfund. Det øger risikoen for isolation og tilbagetrækning fra det omgivende samfund. Disse udfordringer og måden at håndtere dem på beskrives i nogle af interviewene:

Interviewer: *»Hvordan er det at have svært ved at læse?*

Borger: *Det er pisseirriterende. Jeg vil gerne være frivillig brandmand. Det er min største drøm, det har jeg drømt om, siden jeg var lille. Der skal jeg jo også kunne læse«.*

Manglende skolefærdigheder har ikke kun betydning for den enkeltes muligheder for at forfølge en drøm. Manglerne betyder også, at hverdagen skal tilrettelægges i overensstemmelse med de udfordringer som borgeren har. Er man usikker på sine færdigheder, kan det være en stressfaktor for borgeren, da det betyder, at man hele tiden er nødt til at tilrettelægge sin hverdag, så man undgår at blive udstillet på grund af de manglende kompetencer.

Citat fra interview:

»Jeg er faktisk altid nervøs, når jeg står oppe ved kassen. Jeg plejer at købe ind om formiddagen og kl. 7 om aftenen ovre i centeret, for der er ikke så mange mennesker.«

2.7 Almindelig daglig livsførelse, ADL

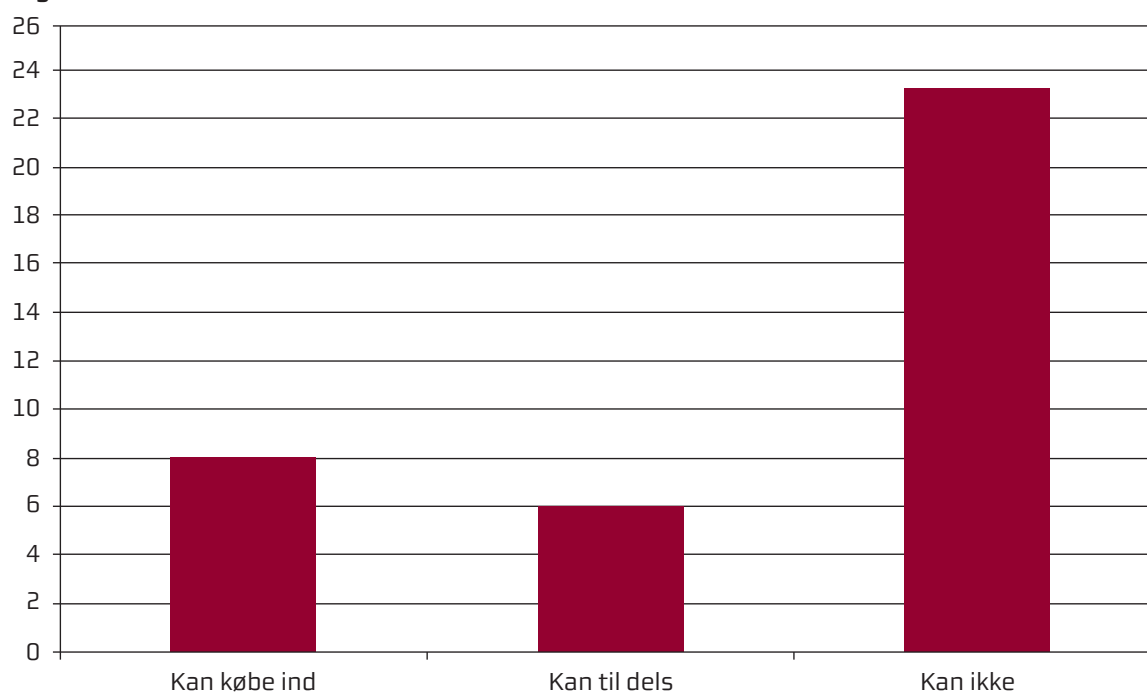
ADL omhandler forudsætningerne for at klare almindelige daglige aktiviteter i hjemmet, på arbejdet og i fritiden. De fleste målinger af ADL omfatter personlige gøremål (PADL), som er nødvendige at udføre for alle mennesker, fx badning, påklædning og toiletbesøg. IADL (Instrumentel almen daglig livsførelse) omfatter mere sammensatte udadvendte aktiviteter, som er grundlæggende for at leve et uafhængigt liv i samfundet, som for eksempel indkøb, tøjvask og husarbejde.

Opgørelsen er præget af nogen subjektivitet, idet det kan være vanskeligt at vurdere med hvilken kvalitet, borgeren selvstændigt kan gennemføre en aktivitet. Som eksempel kan borgeren fremstille et måltid mad, hvis ikke vedkommende kan planlægge rækkefølgen i fremstillingen af måltidet? Eller kan borgeren

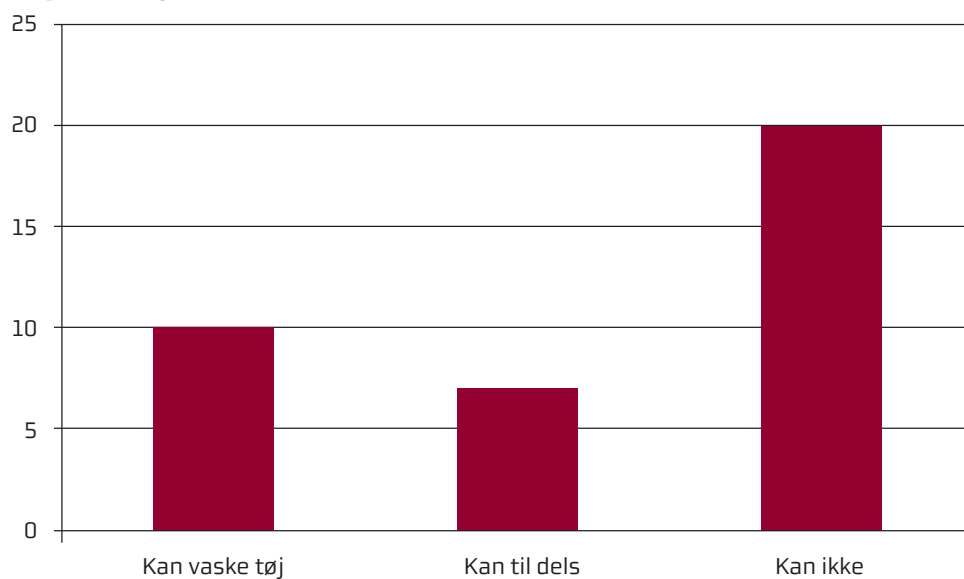
købe ind, hvis vedkommende ikke kan finde det, vedkommende går efter, men i stedet tager de varer, man tror, er de rigtige? Der er enkelte borgere, hvor færdighederne ikke fremgår af de aktuelle sagsakter, eller hvor der kan være usikkerhed om, hvorvidt borgeren besad færdighederne på det tidspunkt, hvor borgeren er kommet i konflikt med loven. I disse tilfælde vil vurderingen være foretaget på baggrund af det øvrige materiale og de indikationer, der måtte ligge i dette materiale.

Der er udarbejdet en selvstændig opgørelse over borgernes evne til at varetage den personlige hygiejne samt vaske tøj, idet disse kompetencer også får betydning for den måde, borgeren bliver set på af andre, da en problematisk og utilstrækkelig personlig hygiejne vil virke ekskluderende i forhold til omgivelserne.

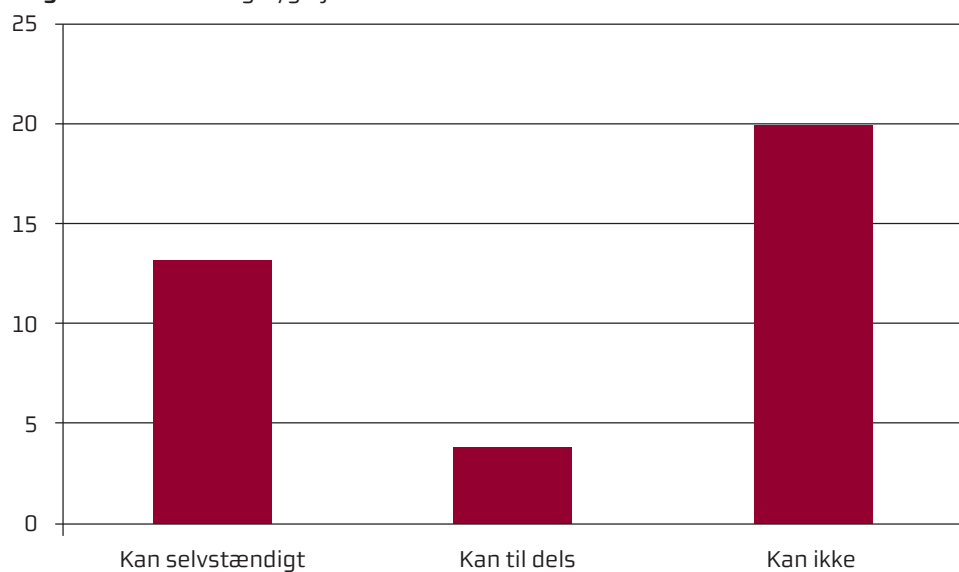
Diagram 8. Indkøb.

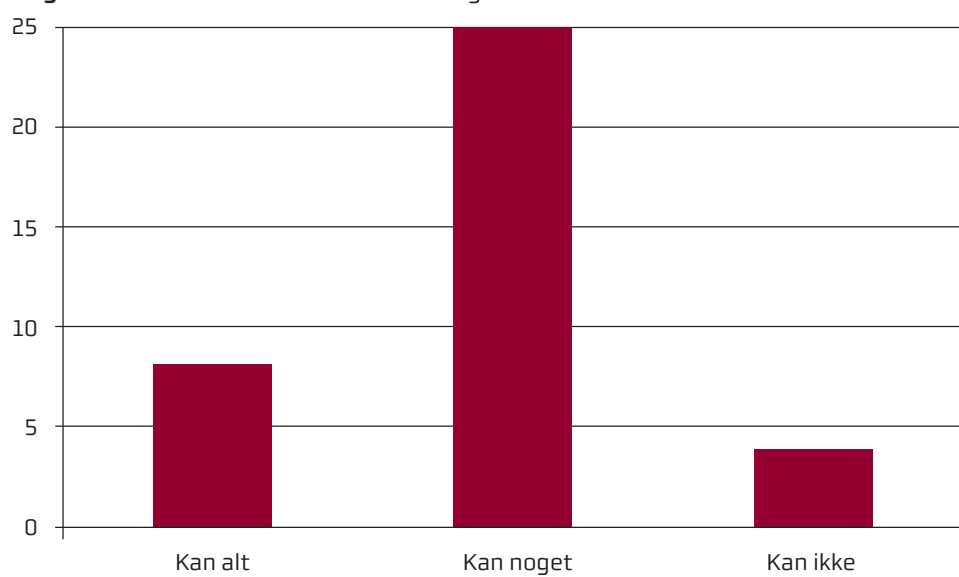
Diagram 9. Tøjvask

Diagram 10. Personlig hygiejne

Diagram 11. Det samlede billede af ADL og IADL

Af de 37 borgere, som undersøgelsen omfatter, kan otte borgere selv varetage alle deres daglige ADL- og IADL-funktioner. Fire formår selv med massiv støtte ikke at gennemføre ADL- og IADL-funktioner. De resterende 25 kan i mindre grad noget, men vil formentlig være ganske udsatte, hvis de uden støtte skulle leve et selvstændigt liv.

Opgørelsen siger ikke noget om, hvorvidt de, der kan i større eller mindre grad, også vil gøre det, hvis borgeren boede alene. Følgende interviewudsagn fortæller noget om kvaliteten af borgerens selvforvaltning:

»Jeg kunne vælge mellem at bo i et bofællesskab eller min egen lejlighed. Og jeg sagde, at jeg gerne ville bo i min egen lejlighed, fordi jeg gerne ville kunne klare mig selv. Jeg havde lært at lave mad og sådan noget, men fik det ikke rigtig gjort. Jeg spiste nede på min onkels hotel for 300 kroner om måneden og fik mad med hjem til hunden. Jeg var ikke sådan beskidt, jeg kan godt finde ud af at gøre mig ren. Jeg syntes selv, jeg var ren. Jeg var også i et misbrug med at drikke meget dernede og spille meget på automater.«

2.8 Misbrug

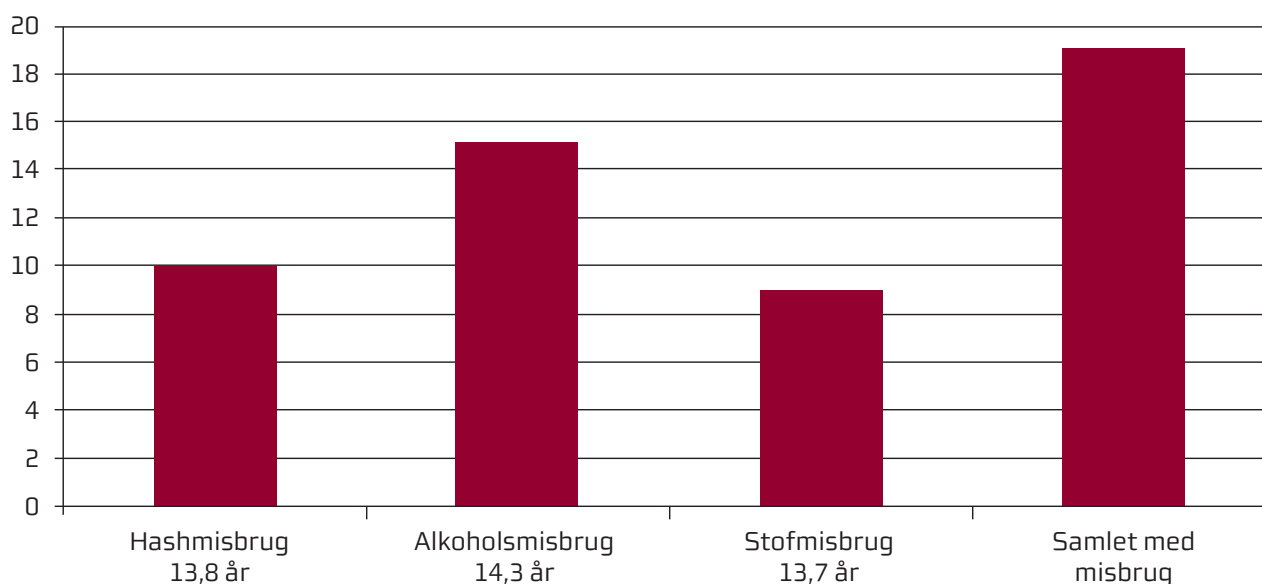
Af den undersøgte gruppe rapporteres 51 procent at have haft et misbrug i den periode, hvor de kriminelle forhold, som udløste dommen, er begået. Det har ikke været muligt at afdække, om borgeren har været påvirket af stoffer eller alkohol i gerningsøjeblikket. Tallet i undersøgelsen er inddelt i tre kategorier: Hash, alkohol, samt øvrige stoffer/medicin.

Ved afdækningen af gruppens misbrugsproblematikker viser det sig, at et stort flertal af borgerne misbruger flere forskellige ting. Der er ikke fundet typiske misbrugskombinationer, som for eksempel hash/alkohol eller hash/øvrige stoffer. Det skal bemærkes, at når det gælder alkohol, er det et mindretal, som udelukkende misbruger alkohol og ikke kombinerer med andre rusmidler. De borgere, der har haft et misbrug af et af de øvrige rusmidler, kombinerede dem alle med et andet misbrug.

Nedenstående diagram omhandler gennemsnitsalderen for hele gruppen af borgere med misbrugsproblematikker. Alderen er udregnet på baggrund af data fra de retspsykiatriske dokumenter og fortæller, i hvilken alder

Diagram 12. Forbrug af hash-alkohol og øvrige rusmidler

Alderen er borgernes gennemsnitlige alder ved lokalisering af misbrug. Det har været muligt at finde oplysninger på i alt 34 borgere.

den enkelte borger har haft et væsentligt forbrug af de forskellige rusmidler. Debutalderen for afprøvningen af stoffer og alkohol må dermed forventes at være foregået på et væsentligt tidligere tidspunkt i borgerens liv. De retspsykiatriske dokumenter siger ikke noget om, hvorvidt den enkelte borger havde et misbrugsproblem eller var afhængig af stoffer/alkohol. Det må dog konkluderes, at 13- 14 årige børn ikke bør have et forbrug af hverken hash, stoffer eller alkohol.

Sammenholdes misbrug og kriminalitet viser det sig, at de borgere, der er dømt for den bredeste vifte af kriminelle forhold, alle havde et misbrug. Misbruget var i fire ud af fem tilfælde et blandingsmisbrug. For de borgere, der ikke er belastet af misbrugsproblematikker, omhandler kriminaliteten entydigt vold og trusler.

Der findes en tæt sammenhæng mellem tidlig alkoholdebut og senere grænseoverskridende- eller kriminel adfærd. Dermed bliver en tidlig debutalder også et varsel om en senere problematisk adfærd.

»I 11-års alderen bidrager det, at barnet endnu ikke har haft alkoholdebut som en beskyttende faktor«¹¹

Dermed ses en sen debutalder som en beskyttende faktor i forhold til senere problematisk/kriminel adfærd. Yderlige beskyttende faktorer er, at barnet ikke i 15-års alderen har afprøvet hash eller selv været udsat for kriminalitet, fordi udsathed for kriminalitet for mange medfører negative følelser som for eksempel vrede. Nogle teorier har netop vrede som en afgørende følelse, da den kan medføre, at borgeren har et ønske om hævn.¹²

I interviewene er der for flertallets vedkommende en tæt forbindelse mellem de fæl-

lesskaber, borgeren har været en del af og borgerens stof- eller alkoholmisbrug.

Desuden fremgår det af flere interviews, at borgeren selv som barn eller ung har været udsat for kriminalitet, hvilket typisk er overfald udløst af konflikter med skolekammerater, medbeboere eller andre konflikter i de fællesskaber, borgeren har været en del af.

2.9 Fællesskaber

I fem ud af syv interviews beskriver borgerne de fællesskaber, de tidligere er indgået i, som i meget høj grad at have været præget af stof- og alkoholmisbrug samt involvering i kriminalitet.

De to borgere, der ikke omtaler belastede fællesskaber, er de samme to borgere, som i andre dele af interviewet fortæller om deres manglende tilhørsforhold til og deltagelse i fællesskaber, idet de er blevet flyttet fra det ene tilbud til det andet.

De fem borgere, som har indgået i fællesskaber, er alle spurgt dels om kvaliteten af fællesskabet, og dels om deres oplevelse af disse fællesskaber. Derudover er de blevet spurgt om, hvilken gevinst der var for dem ved at indgå i de respektive fællesskaber.

I alle fem interviews gives udtryk for, at det var »dårlige venner/fællesskaber«, den enkelte indgik i på daværende tidspunkt. Men adgangen til og tilhørsforholdet til fællesskabet overskyggede langt de omkostninger, der var forbundet med deltagelsen i fællesskabet. Ingen af de interviewede borgere omtaler fællesskaber, de i højere grad ønskede at indgå i eller hensigtsmæssige fællesskaber, hvorfra de var blevet ekskluderet. Dermed må de fællesskaber, den enkelte har været en del af, formodentlig havde været den eneste mulighed for samvær med andre mennesker og dermed det eneste alternativ til et liv i ensomhed og isolation.

Fællesskaberne har typisk taget afsæt i de skole- eller beskæftigelsestilbud, den enkelte har modtaget, eller borgeren er indgået i et fællesskab gennem kammerater og kærester. Ofte har fællesskabets omdrejningspunkt været kriminalitet og misbrug.

»Som 17 årig begyndte jeg at gå sammen med de gamle rødder, fordi jeg arbejdede på noget, XX tror jeg, det hed. Der kommer alle, der er på kontanthjælp ned«

»Så begyndte jeg at hænge med nogle nye alkoholikere. Jeg var jo på kommunen, og de sagde jo, at jeg skulle ud på et eller andet sted, hvor de lavede paller. Der er alle de der sociale tabere jo ude. Så begynder jeg jo at hænge med dem«.

»Det var sådan ok. Der var nogen at snakke med, og vi tog nogen stoffer. Og så gik det helt galt. Jeg fandt de forkerte, så begyndte jeg at hænge meget ud med dem og begyndte at lave meget kriminalitet«

»Man er skuffet over sig selv, man tør bare ikke sige nej, for så er det en selv, det går ud over, og man vil gerne blive i miljøet, for der er man lige som en familie.

I: Var det bedre at være sammen med dem end at være alene?

Ja, det var det dengang. Jeg var inde i miljøet i tre år«

Andre og mere problematiske udsagn handler om borgere, der enten er blevet presset til eller ikke har kunnet sige nej til at deltage i alvorlig kriminalitet, som for eksempel:

»Det var væbnet røveri, som jeg valgte at tage skylden for, for en anden. Det var aftalt spil. Det er derfor, jeg sidder her i dag«

I et andet interview fortæller en ung mand hvad han blev anholdt for:

»Grov vold og afpresning mod en kammerat, der kom fra det samme miljø. Han skyldte

de store drenge penge, så fik jeg at vide, at enten gør du noget ved det, eller også så gør vi noget ved dig«.

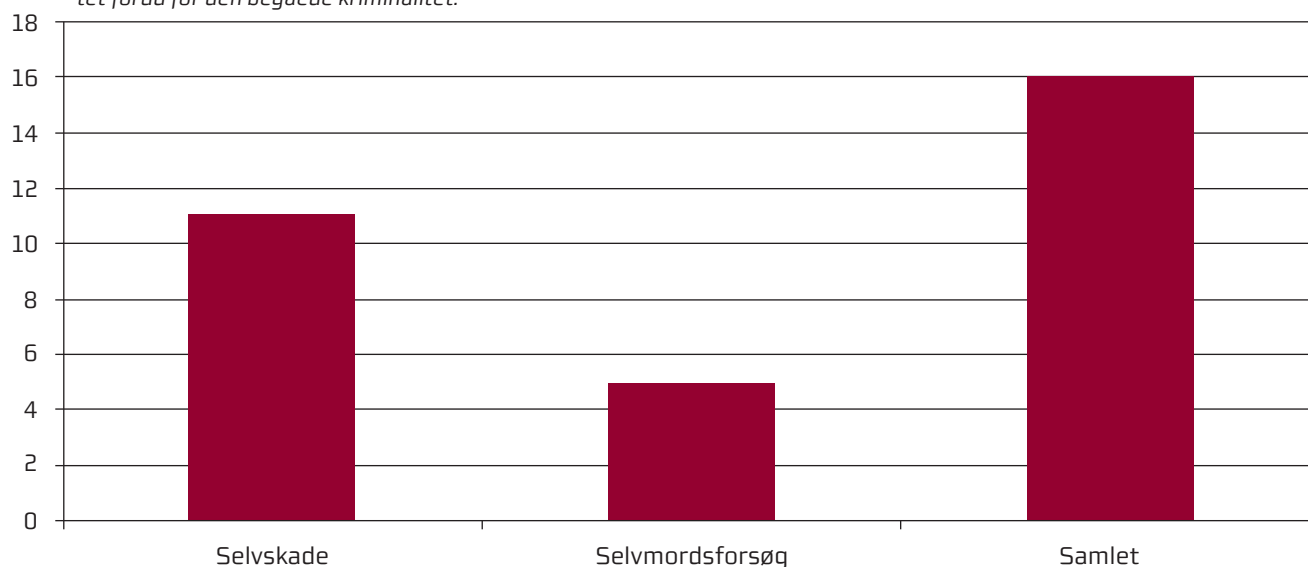
Set i lyset af ovenstående række af udsagn kan det undre, at borgerne fortsat har søgt tilknytning til de respektive fællesskaber. En forklaring på dette kan til dels findes i Helle Høgghs litteraturstudie om Misbrugsadfærd blandt borgere med udviklingshæmning. Helle Høggh refererer til en interviewundersøgelse blandt en gruppe udviklingshæmmede borgere med misbrugsproblematikker. På baggrund af interviewene konkluderer undersøgelsen, at på trods af viden om potentiel udnyttelse, var der flere af de interviewede borgere, der var villige til at tage den risiko, for at få selskab i stedet for at være alene.¹³

Flertallet af de interviewede borgere har tilsyneladende indtaget en rolle nederst i fælleskabets hierarki, hvor vedkommende har været udsat for afpresning og ikke mindst risikoen for overgreb og udnyttelse. På trods af dette er borgeren fortsat med at opsøge og på et eller andet niveau indgå i fælleskabet. Kvaliteten af fælleskabet og den enkeltes rolle i fælleskabet ses dermed som værende underordnet, idet ønsket om tilknytningen til et fællesskab har været en drivkraft, der har overskygget alt andet.

En klar linje gennem alle interviews er sammenhængen mellem fællesskaber og misbrug. Men borgerens ønske om at være en del af et fællesskab ser ud til at gå forud for ønsket om og behovet for adgangen til stoffer. Det betyder, at misbruget, i nogle tilfælde må formodes at have været den enkelte borgers adgangsbillet til fælleskabet, og dermed også en del af begrundelsen for forsat at misbruge.

Diagram 13. Selvskade og selvmordsforsøg.

Af de 37 undersøgte sager angives 16 borgere at have forsøgt selvmord eller at have været selvskadende på tidspunktet forud for den begåede kriminalitet.

2.10 Selvskadende adfærd

I de tilfælde, hvor borgeren både har forsøgt selvmord og været selvskadende, vil adfærdens være kategoriseret som selvmordsforsøg. Opgørelsen omfatter forhold, hvor borgeren eksempelvis skader sig selv ved at slå hoved eller hånd hårdt ind mod en væg eller andet, skærer sig, indtager andre giftstoffer end alkohol og stoffer og så videre.

Selvskadende adfærd har fået et separat afsnit i undersøgelsen, idet selvskadende adfærd fylder meget i den undersøgte gruppe. Desuden, er der i en undersøgelse fra Kofoedsminde, vedrørende udviklingshæmmede brandstiftere fremkommet nogle hypoteser, som jeg har haft mulighed for at efterprøve i denne undersøgelse.

Omfanget af selvskadende adfærd i befolkningen generelt er undersøgt af flere forskellige. Desværre er der noget usikkerhed angående omfang og udbredelse af selvskadende adfærd, idet undersøgelserne ikke nødvendigvis har samme metodetilgang og undersøgelsesfokus. Desuden har det været en udfordring, at undersøgelserne ikke klart har defineret, hvad selvskade er. Resultaterne af

undersøgelserne giver derfor meget forskellige resultater. En undersøgelse siger, at »22. pct., har forsøgt at skade sig selv uden et ønske om at begå selvmord. Heraf er 68 pct. piger og 32 pct. drenge«

Undersøgelsen er fortaget af Børnerådet i 2016 og gengivet på Socialstyrelsens Vidensportal.¹⁴ Vidensportalen henviser desuden til en anden undersøgelse, der angiver at 1,9 procent ud af 75.000 adspurgte elever på almen- og gymnasiale uddannelser havde udøvet selvskadende adfærd ugentligt eller oftere, mens 20 procent havde udøvet selvskadende adfærd sjældent.¹⁵

Sammenholdes omfanget af selvskadende adfærd i den undersøgte gruppe med den samlede befolkning viser der sig en markant forskel, idet 43,2 procent i den undersøgte gruppe på et tidspunkt har udvist selvskadende adfærd, og 13,5 procent har forsøgt selvmord. Dette tal er næsten dobbelt så stort som gennemsnittet for 9. klasses elever. Men for både børn og unge gælder det, at selvskadende adfærd ses langt oftere i den kliniske population, dvs. hos børn og unge, der har andre psykiske lidelser, psykiatri-

ske diagnoser eller som er under ekstrem følelsesmæssig belastning, fx på grund af traumatiserende begivenheder (Vammen & Christoffersen, 2013; Møhl, 2015; Madge et al., 2011).¹⁶

Dermed findes der en tydelig sammenhæng mellem selvskadende adfærd og den unges generelle trivsel. Der ses ikke blot en sammenhæng mellem trivsel og selvskadende adfærd, men også en sammenhæng mellem den enkeltes adfærdsmønstre og den selvskadende adfærd.

Der kan være mange begrundelser for selvskadende adfærd. Et par af disse begrundelser findes i følgende udsagn fra to forskellige borgere:

Borger: *»Nogen gange så selvskader jeg også, det gør jeg lige nu.*

Interviewer: *Hvad er det gode ved det?*

Borger: *Så slår man ikke på pædagogerne eller kaster med tingene.*

Interviewer: *Så du skærer dig i armen i stedet for at slå?*

Borger: *Ja.*

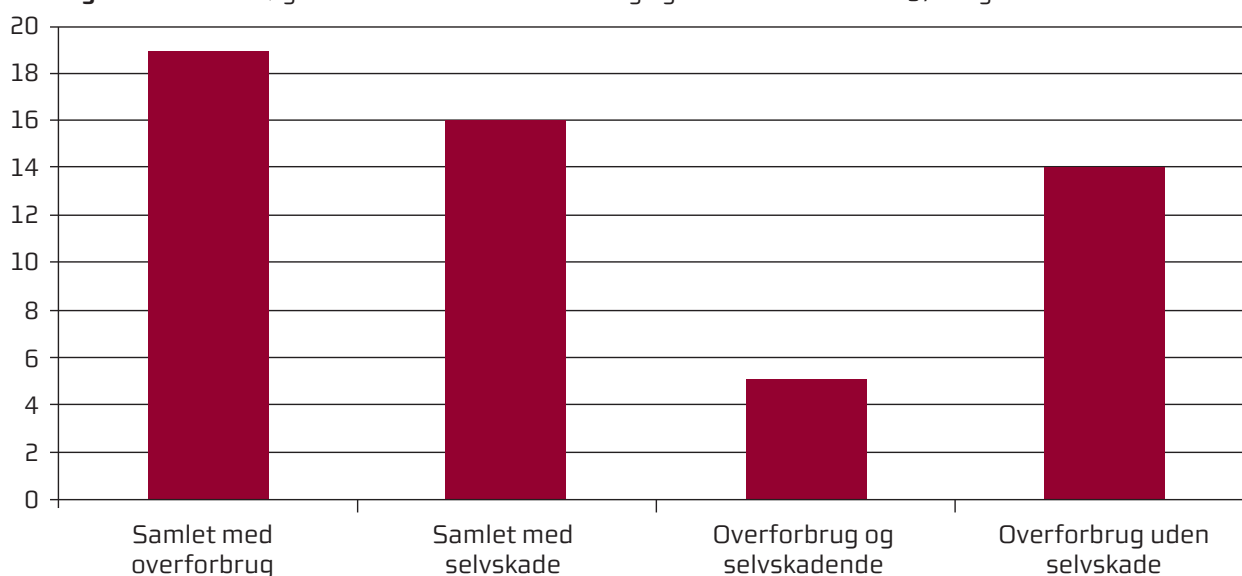
Interviewer: *Var du selvskadende?*

Borger: *Ja, det var dumt, det gjorde jo ondt. Men der var ligesom ikke andet at gøre. På et senere tidspunkt lærte jeg at håndtere min vrede og mine aggressioner.»*

Sammenlignes tallene for selvskade og misbrug, viser det sig, at de selvskadende borgere i mindre grad har et misbrug af stoffer og alkohol end den samlede gruppe. I det gruppen af selvskadende borgere udgør 43,2 procent af denne undersøgte gruppe på 37 borgere, men kun udgør 26,3 procent af borgerne med misbrug.

Holst og Lystrup fremsætter i deres undersøgelse af udviklingshæmmede brandstiftere, en hypotese om sammenhængen mellem selvskade og brandstiftelse. Hypotesen lyder som følgende: *»Vi antyder således, at selvskadende adfærd er mere udbredt blandt udviklingshæmmede brandstiftere end blandt andre udviklingshæmmede«*¹⁷

Diagram 14. Undersøgelse af kombinationen misbrug og selvskade blandt de 37 borgere.

Holst og Lystrups hypotese understøttes af de data, jeg har fundet, idet 83 procent af borgerne, der dømt for brandstiftelse i denne undersøgelse, har udvist selvskadende adfærd. Holst og Lystrup indsamlede i sin tid data vedrørende alle brandstiftere på landsplan over en 10 årig periode. To af de sager, der indgår i denne undersøgelse, indgik også Holst og Lystrups undersøgelse. I de øvrige sager vedrørende brandstiftelse i denne undersøgelse er dommene afsagt efter Holst og Lystrups dataindsamling.

2.11 Opsamling

Gruppen af borgere er kendetegnet ved med enkelte undtagelser at være opvokset under massivt belastede forhold, der er præget af vold, overgreb og omsorgssvigt. Hovedparten af forældrene står uden for arbejdsmarkedet, har ingen uddannelse og lever ofte alene eller i skiftende parforhold. Ganske atypisk har 20 procent af borgerne oplevet at miste den ene forælder, før de fyldte ni år.

Borgerne er kendetegnet ved at mangle de basale ADL- og skolefærdigheder, som er nødvendige for at kunne klare sig selvstændigt.

Det er kun et meget begrænset antal borgere, der har oplevet en grad af stabilitet i opvæksten, idet børne- og ungelivet har været præget af mange skifte i bosted/plejefamilie og skoletilbud. Skolegangen har været præget af gentagne skift samt en meget høj grad af udsathed og mobning.

Det er kun en meget lille del af den undersøgte gruppe borgere, der har oplevet en blivende og stabil anbringelse uden for hjemmet. Typisk er borgerne anbragt udenfor hjemmet i 6-10 års alderen, og de har efterfølgende været anbragt tre-fire forskellige steder inden for en forholdsvis kort årrække. Omskifteligheden i barndommen har haft den betydning, at adgangen til og deltagelsen i venskaber og fællesskaber har været en alvorlig udfordring. De fællesskaber, borgerne har været en del af i ungdomsårene, har været præget af kriminalitet, misbrug og normoverskridende adfærd.

Misbrugsproblematikker har været aktuelle for 51 procent af borgerne og selvskadende adfærd for 43 procent af borgerne i undersøgelsen.

3. Kriminalitet

Det foregående kapitel handlede om de opvækstvilkår, den enkelte borger har været underlagt. I det følgende kapitel vil undersøgelsen se på den kriminalitet, borgeren er dømt for. Undersøgelsen vil blandt andet se på, hvilken kriminalitet der er begået, mod hvem eller hvad kriminaliteten er begået, samt se på de foranstaltningsdomme, borgerne er idømt.

Justitsministeriets forskningskontor udarbejder hvert år en undersøgelse vedrørende foranstaltningsdomme¹⁸.

Justitsministeriet har i nogle kategorier en lidt højere grad af differencering af kriminaliteten, eks. har Justitsministeriet fire kategorier vedrørende vold. Kategoriseringerne er: vold mod offentligt ansatte, alvorligere vold, simpel vold og vold i øvrigt.

I denne undersøgelse er Justitsministeriets fire kategorier slået sammen til to: Grov vold

og vold. Det er gjort af hensyn til muligheden for at sammenligne de to undersøgelser.

Domme vedrørende seksuelle krænkelse er opgjort under et, idet skelnen mellem krænkelse og overgreb i forhold til voksne eller mindreårige vil kunne svække anonymiteten.

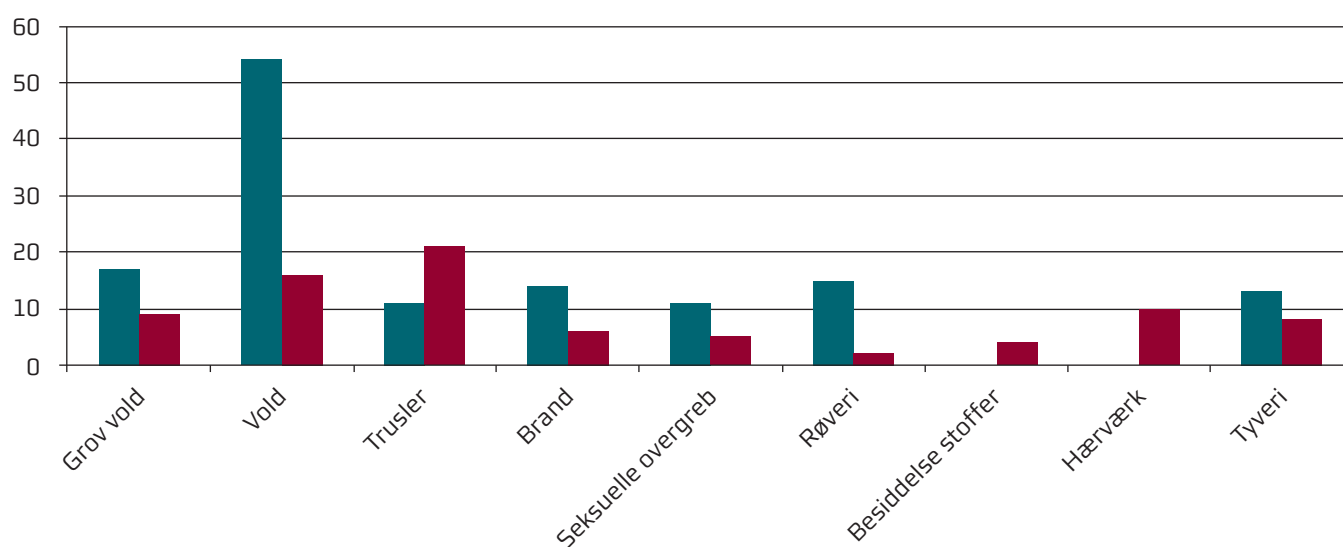
Justitsministeriets opgørelse omhandler 148 foranstaltningsdomme afsagt i 2015 for mentalt retarderede.

Vær opmærksom på, at dommene for gruppen i denne undersøgelse er afsagt over en længere årrække.

I Justitsministeriets opgørelse over afsagte foranstaltningsdomme i 2015 ses en nogenlunde tilsvarende fordeling af de kriminelle forhold, som er gældende for de 37 borger-sager, der indgår i denne undersøgelse. Som det fremgår af ovenstående, er de forhold, der fylder mest på landsplan og lokalt, domme for vold. Desuden omhandler en del domme røveri og tyveri.

Diagram 15. Typer af kriminalitet.

Afsagte domme i 2015 på landsplan er farvet blå, mens domme der indgår i denne undersøgelse er farvet røde

I denne undersøgelse udgør forhold vedrørende vold, grov vold, og trusler 46 af de i alt 81 forhold, som borgerne er dømt for ved den første domfældelse.

Der skal dog tages det forbehold, at denne undersøgelse ikke omhandler borgere, der har begået den mest alvorlige og gentagne personfarlige kriminalitet, da de vil være idømt en foranstaltningsdom til anbringelse i sikret afdeling for personer med vidtgående psykisk handicap.

En del af borgerne er dømt for forhold i flere kategorierne. Det kan eksempelvis være dom for både vold og trusler, dom for vold, trusler og tyveri osv. Diagram 16 viser, hvor mange der er dømt for et eller flere forhold.

3.1 Alene eller sammen med andre

Optællingen dækker over, om kriminaliteten er begået alene eller i forening med andre. Den blå søjle (diagram 17) angiver antallet af borgere der har fået dom for kriminalitet

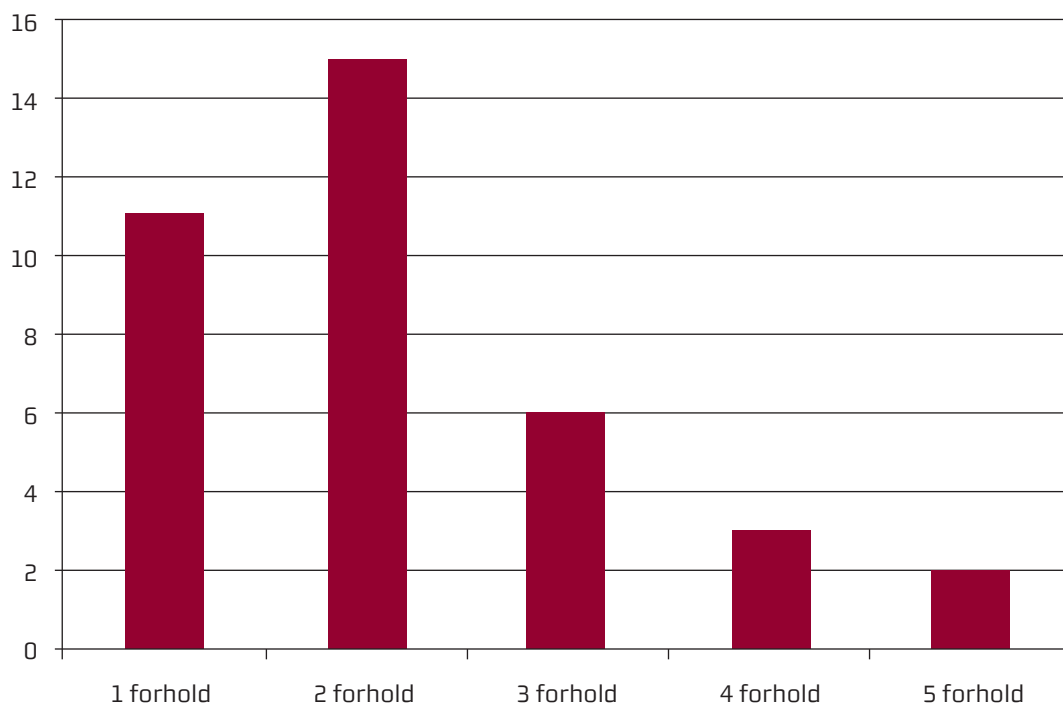
begået alene. Den røde søjle angiver antallet af borgere, der har begået kriminalitet sammen med en anden person. Den grønne søjle angiver antallet af borgere der har begået kriminalitet sammen med to eller flere andre.

At voldskriminaliteten så ensidigt er begået alene, adskiller ikke gruppen af mentalt retarderede borgere fra øvrige voldsdømte i befolkningen.

»De fleste voldssager angår én gerningsperson. Der er således kun én sigtet i 87 pct. af sagerne om simpel vold, i 79 pct. af sagerne om alvorligere og særlig alvorlig vold og i 97 pct. af sagerne om vold o.l. mod offentlig myndighed. Voldssager med flere gerningspersoner angår typisk kun to, idet der er to sigtede i 72 pct. af de resterende sager om simpel vold, i 60 pct. af sagerne om alvorligere og særlig alvorlig vold og i 78 pct. af sagerne om vold o.l. mod offentlig myndighed«¹⁹.

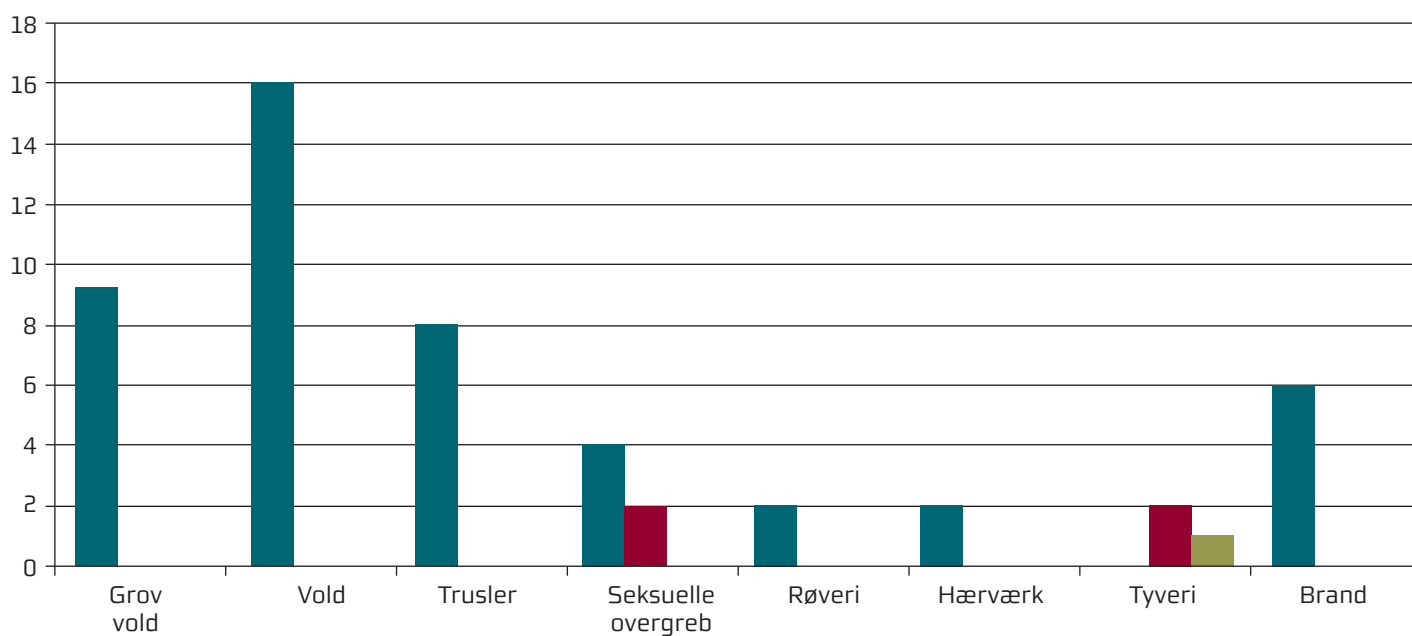
Diagram 16. Spredning i typen af kriminalitet.

Det har været muligt at indhente data for alle 37 borgere. Flertallet af borgerne har begået et enkelt eller to kriminelle forhold. En ganske lille gruppe har begået mere end tre forhold.

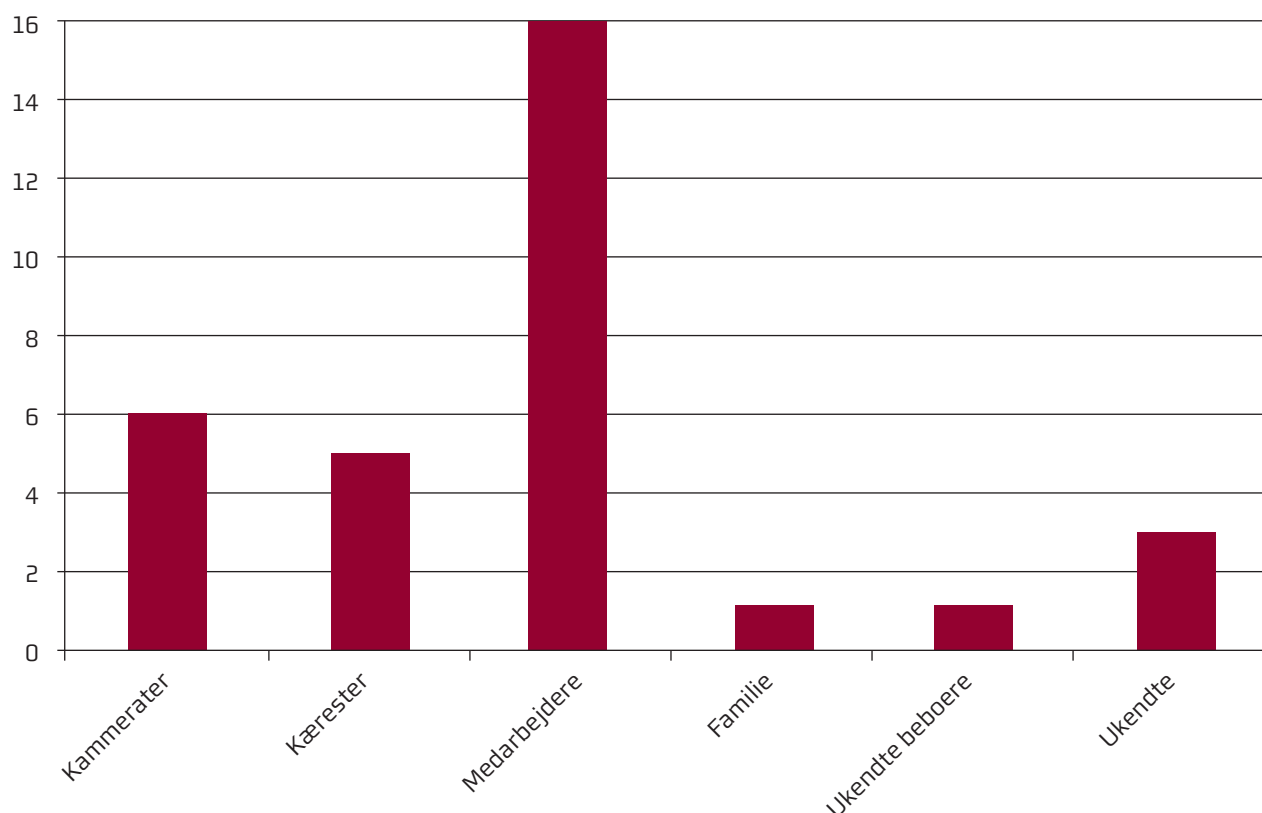
Diagram 17. Typen af kriminalitet begået alene, eller med andre.

Det har været muligt at indhente data for alle 37 borgere.

Diagram 18. Vold mod hvem.

I diagrammet er grov vold og vold slået sammen. Det har været muligt at indhente data for 32 borgere.

3.2 Ofre for volden

I opgørelsen over hvem voldskriminaliteten er begået imod, adskiller den undersøgte gruppe sig markant fra befolkningen generelt. Om andelen af ofre for vold, der kendte gerningspersonen, skriver Justitsministeriet:

»En majoritet af ofre for vold kendte ikke på forhånd gerningspersonen. Det er sandsynligt, at det moderne samfund som sådan i langt højere grad er præget af fjernhedsvold, hvilket vil sige at offer og gerningsperson ikke kender hinanden.²⁰

Vold begået af borgere indskrevet i et døgntilbud på gerningstidspunktet omhandler entydigt vold, eller vold og trusler mod medarbejdere, øvrige borgere i tilbuddet eller kærester.

For befolkningen generelt gælder, at ofret og gerningsmanden kendte hinanden i 40 procent af voldssagerne. I denne undersøgelse kendte voldsmanden og ofret hinanden i knap 90 procent af sagerne. Kendte er i denne undersøgelse defineret på samme måde, som Justitsministeriet benytter og dækker dermed over personer, som gerningsmanden har kendt i mere end 24 timer.

Medarbejdere omfatter pædagogisk personale, sundhedsfagligt personale, eller undervisere, der på gerningstidspunktet var ansat på det aktuelle tilbud. Der er ikke fundet tilfælde i undersøgelsen, hvor volden er begået mod sagsbehandlere. Dog er der et enkelt tilfælde, hvor en sagsbehandler har været udsat for trusler og hæværk.

Kendskabet mellem gerningsmand og offer ses ikke kun i sagerne vedrørende vold og trusler, men også i sager vedrørende brandstiftelse. Der findes en sammenhæng mellem gerningsmanden og gerningsstedet i 83 procent af sagerne i denne undersøgelse. Det kan være ildspåsættelse i eller i umiddelbar nærhed af egen bolig, eksempelvis kælder-rum, affaldscontainer og lignende. Oftest er det dog ildspåsættelse i egen bolig. For de resterende 17 procents vedkommende forventes samme konklusion. Det kan dog ikke verificeres. Resultatet stemmer overens med det som Holst og Lystrup finder i deres undersøgelse af udviklingshæmmede brandstiftere.²¹ I den undersøgelse dokumenteres det, at brandstifteren i 80 procent af tilfældene har en eller anden form for tilknytning til gerningsstedet:

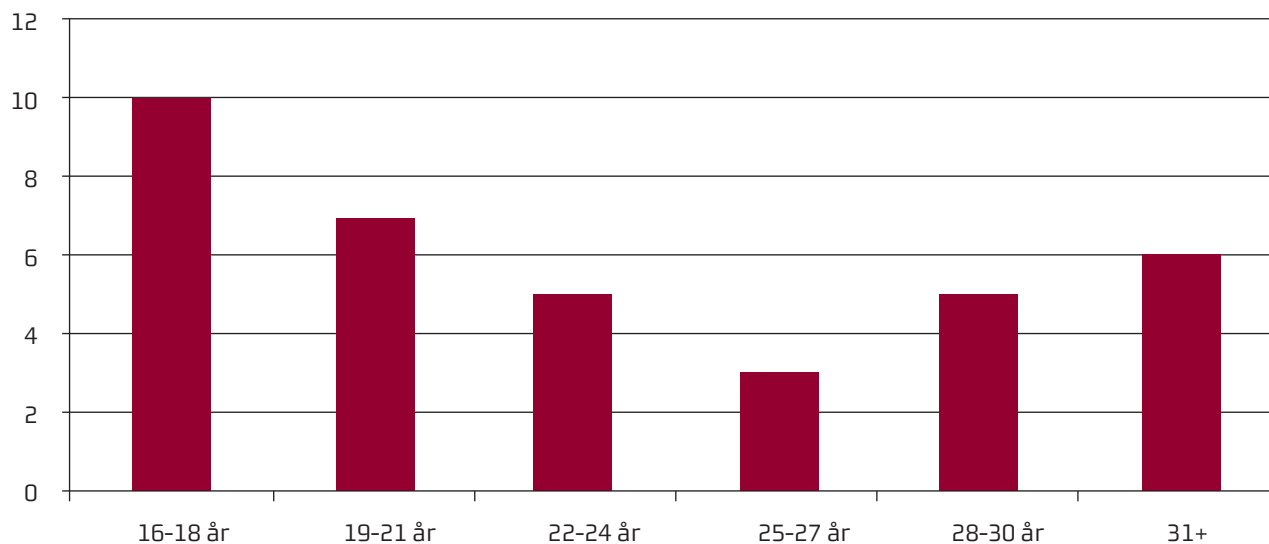
»Oftest er der tale om egen bolig, institution, hos venner, familie, kæreste eller andre ejendomme og lokaliteter, som brandstifteren i forvejen kender og opholder sig i nærheden af« (Holst-Lystrup 2013, s46).

3.3 Alder

Diagrammet omhandler gennemsnitsalderen ved domsafsigelsen. Sagsbehandlingstiden forud for domsafsigelsen vil typisk være et halvt til et helt år.

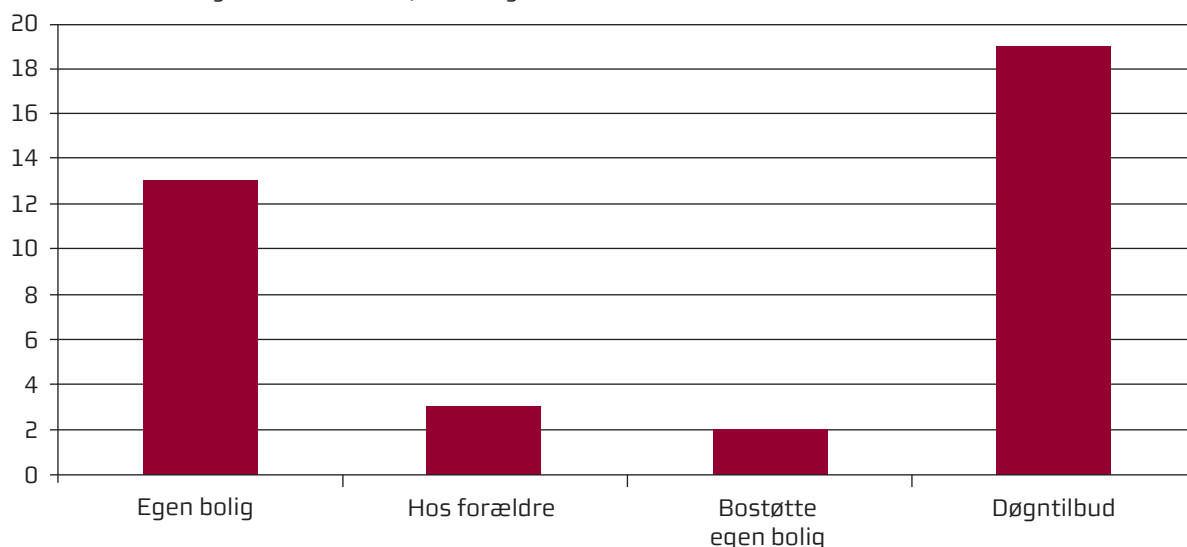
Som det fremgår af oversigten befinder en væsentligt del af de dømte borgere i undersøgelsen sig i overgangen mellem barn, ung og voksen, hvilket vil sige i aldersgruppen 16 til 21 år. Denne gruppe udgør 47,2 procent af den samlede gruppe borgere, der indgår i undersøgelsen.

Diagram 19. Alder ved første dom.
Det har været muligt at indhente data for 36 borgere.

Diagram 20. Bolig ved kriminalitet.

Det har været muligt at indhente data for 37 borgere.

Enkelte borgere i undersøgelsen har reelt været hjemløse på tidspunktet for kriminaliteten. Det gælder dog for disse borgere, at de samtidig med hjemløsheden enten har været indskrevet i et døgntilbud, hvor de er stukket af fra, eller de har været tilknyttet en anden form for botilbud.

Kendetegnende for de borgere, der på gerningstidspunktet har haft egen bolig er, at deres leveforhold ifølge sagsakterne, har været præget af tilfældighed, kaos og ustabilitet. De har for fleres vedkommende frasagt sig hjælp og vejledning, og har i stedet forsøgt at klare sig selv.

En af de interviewede borgere fortæller:
Borger: »Jeg kunne vælge mellem at bo i et bofællesskab eller min egen lejlighed, og jeg sagde, at jeg gerne ville bo i min egen lejlighed.
Interviewer: Tilbød de dig noget hjælp?
Borger: Ja, det sagde jeg også nej til, jeg ville gerne kunne klare mig selv.«

Mens en anden borger beskriver ustabiliteten:
»Vi boede først i en et-værelses lejlighed og

så fandt jeg en anden lejlighed til os. Så blev vi smidt ud, vi blev smidt ud af tre lejligheder, så levede vi på gaden. Så flyttede vi op hos en kammerat. Vi boede der i to måneder, men hun var alt for bange for at jeg skulle komme ud i et større misbrug igen, så vi flyttede hjem til mor, der gik det godt i en måned, så begyndte jeg at drikke rigtig meget igen, i stedet for at tage stoffer. Og så gik hun fra mig.«

Ustabiliteten beskrives også af flere andre borgere:

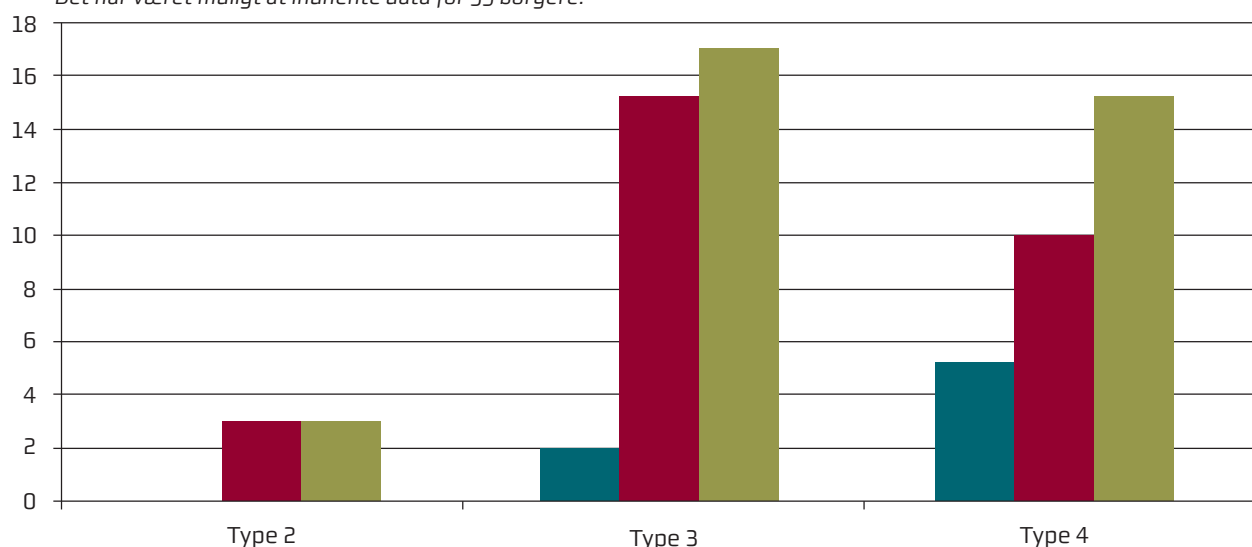
»Jeg boede sådan lidt forskelligt, både hos min mor og min far og hos en kammerat. Så ville min mor desværre have mig dertil, fordi jeg skulle komme væk fra alt det der druk. Det var fra, jeg var 14-15 år, til jeg var 17 år.«

Borger: »Jeg har boet på forsorgshjem. Jeg har boet 4-5 steder, jeg flyttede jo fra forsorgshjem til forsorgshjem.

Interviewer: Dengang du blev smidt ud som 17-18 årig, var du da klar til at klare dig selv?
Borger: Nej, det var derfor, jeg boede på forsorgshjem. Det var der, det gik op i stoffer.«

Diagram 21. Typen af domme og domme med længste tid.
 Det har været muligt at indhente data for 35 borgere.

3.4 Domme

Da mennesker med udviklingshæmning ikke vurderes at være strafegnede, idømmes de i stedet en foranstaltningsdom, der som hovedregel effektueres i socialt regi. Foranstaltningsdommene er typisk inddelt i fem niveauer, populært omtalt som type 1,2,3,4 og 5. Se endvidere bilag 1.

Den grønne søjle angiver det samlede antal domme. Den røde søjle angiver antal domme uden længstetid, det vil sige domme, hvor der ved domsafsigelsen ikke er angivet en eksakt slutdato. Den blå søjle angiver antal domme med længstetid.

Ovenstående opgørelse viser, hvilke domme den undersøgte gruppe er idømt. Opgørelsen indeholder desuden en oversigt over antallet af sager med længstetid. I sager med længstetid vil den typisk være fem år. Anvendelsen af længstetid vil typisk være i sager, der ikke omhandler personfarlig kriminalitet. I sager uden længstetid vil kriminaliteten som udgangspunkt omhandle personfarlig kriminalitet. I disse sager indbringer anklagemyndig-

heden spørgsmålet om ændring eller endelig ophævelse af foranstaltningen for retten fem år efter afgørelsen, medmindre spørgsmålet har været forelagt for retten inden for de sidste to år. Derefter forelægges spørgsmålet for retten mindst hvert andet år²².

De interviewede borgere har alle domme uden længstetid. Betydningen af dommen og viden om, hvad vedkommende skal præstere for at få ophævet eller ændret dommen, er stærkt begrænset. Typisk er det udsagn som: Jeg skal opføre mig ordentligt, eller jeg skal ikke gøre dette eller hint, der kendetegner udsagnene i interviewene.

Interviewer: »Forklarer de, hvad dommen betød?»

Borger: Ja, at jeg skulle herved at bo

Interviewer: Hvad skal der til for at få dommen ophævet?

Borger: Jeg skal opføre mig ordentligt, og det har jeg gjort i et år.«

En borger udtaler.

»Jeg skal bo her fem år max. Hvis jeg opfører mig ordentligt, ellers kan det godt blive længere«.

En tredje borger fortæller:

Interviewer: *»Ved du hvad dommen betyder?»*

Borger: *Ja sådan lidt. Det er en type 3-dom, hvor man kun har tre timers udgang.*

Interviewer: *Ved du, hvad der skal til for at få ændret dommen?»*

Borger: *Ja, jeg skal holde mig væk fra alle mulige stoffer, og det gør jeg.«*

En fjerde borger fortæller:

»Der var noget om arbejde og bolig, som kunne tages op efterhånden. Det er sådan, jeg har fået det forklaret. Men det er ikke sådan, det er gået, føler jeg.«

Som det fremgår af udsagnene er forståelsen af og viden om, hvad der skal til for, at dommen ændres eller ophæves stærkt begrænset. Udsagnene handler om at opføre sig ordentligt, ophøre med stof- eller alkoholmisbrug, passe sit arbejde og så videre. Men der er ingen blandt de interviewede, der præcist kan sige, hvad der skal til for, at dommen ændres, eller hvornår det sker.

Borgernes usikkerhed er ikke overraskende, da de mål, der opsættes og de evalueringer, der foretages af indsatsen, bygger på subjektive vurderinger. Af Straffelovens § 68. fremgår det: *»hvis en tiltalt frifindes for straf i medfør af § 16, kan retten træffe bestemmelse om anvendelse af andre foranstaltninger, der findes formålstjenlige for at forebygge yderligere lovovertrædelser«.*

Hvad der findes formålstjenligt, er efterfølgende op til de respektive kommunale tilsynsmyndigheder at afgøre. Desuden findes der på Socialstyrelsens hjemmeside en skabelon til

udtalelse til Anklagemyndigheden og andre²³.

Denne skabelon indeholder spørgsmål, der omhandler forståelse for egen livssituation, indlæggelser, magtanvendelser, pædagogiske indsatser og effekten af indsatsen og så videre. For så vidt objektive spørgsmål men besvarelsen af spørgsmålene vil fuldstændig afhænge af den eller de medarbejdere, der besvarer spørgsmålene og disse medarbejderes perspektiver, og målsætninger, hvad enten perspektiverne og målsætninger er funderet i den enkeltes private overbevisninger eller i organisationens tilgange og værdisæt.

Ingen af de interviewede borgere har tilsyneladende et klart billede af, hvad der skal til, for at domme ophæves eller ændres. Det manglende kendskab til straffens forløb og varighed opleves af nogle borgere som fuldstændig uoverskueligt. Det betyder, at den tidsubstemte foranstaltningsdom i sig selv kan være med til at forsinke en positiv udvikling.

»Der, hvor jeg skulle i retten i år, og fik at vide, at jeg skulle være her i længere tid, det var hårdt at få at vide. Det var nok også derfor, jeg gik i stå med al ting. Fordi jeg tænkte, at det bare kan være lige meget, for jeg skal nok være her i mange år«.

3.5 Opsummering

Den undersøgte gruppes kriminalitet afspejler i hovedtræk landsgennemsnittet for denne gruppe borgere.

Kriminaliteten omhandler primært vold og trusler mod kendte personer, hvilket er usædvanligt ved sammenligning med voldskriminalitet i den samlede befolkning. Ofrene er i lidt mere end 50 procent af sagerne medarbejdere på de respektive tilbud. Kriminaliteten er ofte foregået i overgangen mellem barn/ungeliv og voksenlivet. Det er kun et mindretal af borgerne, der har begået krimi-

nalitet inden for flere forskellige områder eksempelvis både vold, tyveri og brandstiftelse. Hovedparten af borgerne er idømt en foranstaltningsdom uden længstetid. Ingen af de interviewede borgere har et klart billede af, hvad der skal til for, at dommen ophæves eller ændres.

4. Sammenligning af to grupper

For at synliggøre risikofaktorer har jeg sammenlignet to grupper på hver fem borgere. Den ene gruppe er kendetegnet ved massiv og gentaget kriminalitet spredt over flere kategorier. Den anden gruppe er kendetegnet ved »kun« at have begået kriminalitet inden for en enkelt eller to kategorier og som hovedregel kun enkeltstående forhold. Denne gruppe er desuden udvalgt på baggrund af deres gennemsnitlighed i forhold til den øvrige gruppe borgere, der er dømt for ensartet kriminalitet. De to grupper vil være benævnt som henholdsvis den »kriminelle« gruppe og »kontrol«-gruppen.

Det forventes, at der er en underrapportering i forhold til antallet af skoleskift samt omfanget af plejefamilier og/eller institutionstilbud og lignende for gruppen af kriminelle, da disse borgeres dokumenter er præget af samme uoverskuelighed og manglende sammenhæng i kronologi, som kendetegner den omtalte gruppes opvækst- og levevilkår.

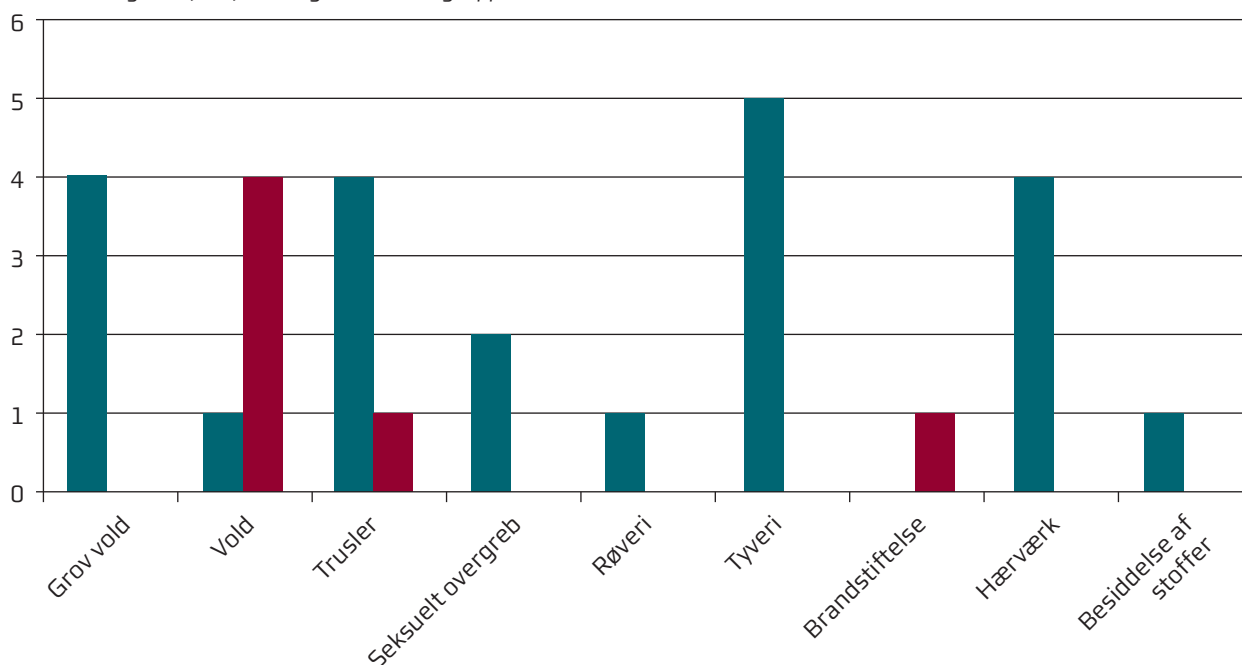
For kontrolgruppen gælder i høj grad det modsatte. I dokumenterne er det muligt at finde retvisende kronologi i forhold til botilbud/bosteder, skolegangen og beskrivelserne af det liv, der er gået forud.

Den kriminelle gruppe er kendetegnet ved spredningen i den begåede kriminalitet. Gruppen er desuden kendetegnet ved, at de i nogle sammenhænge begår kriminalitet sammen med andre, samt at kriminaliteten er rettet mod både kendte og ukendte personer og genstande.

Kontrolgruppen har udelukkende begået kriminalitet alene og udelukkende mod nogle de kender eller mod genstande og/eller steder, de har haft en forbindelse til. Kendetegnende for begge grupper er, at kriminaliteten har været præget af tilfældighed, manglende impulsstyring og kun meget begrænset planlægning.

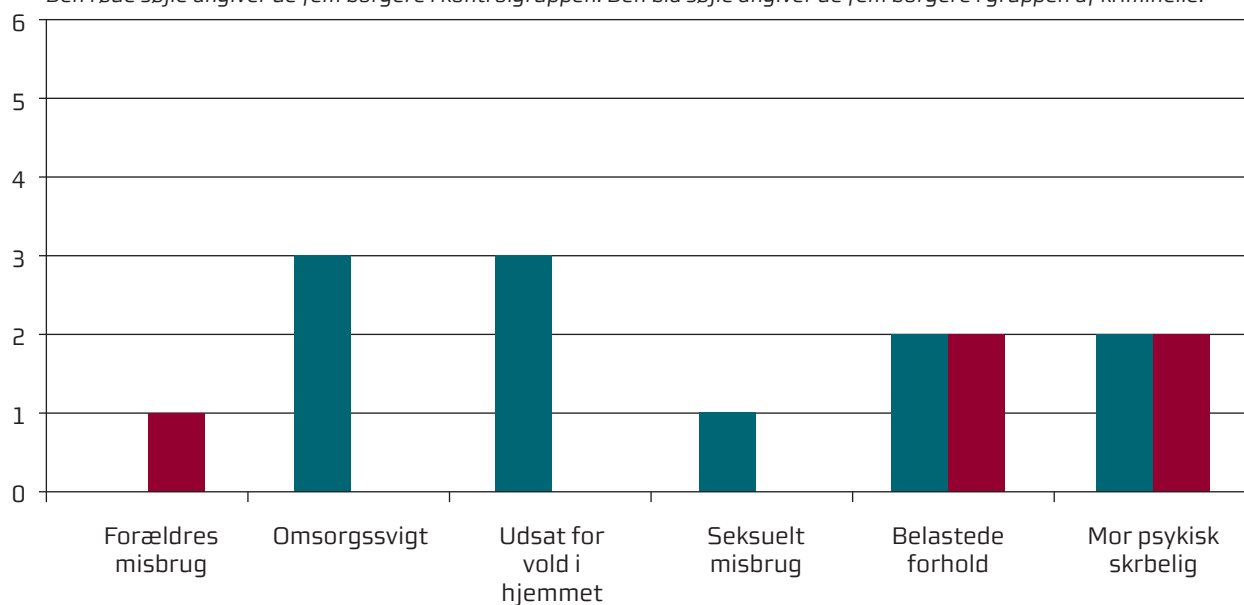
Diagram 22. Kriminalitet.

Den blå søjle angiver kriminaliteten begået af de fem borgere i den kriminelle gruppe. Den røde søjle angiver kriminaliteten begået af de fem borgere i kontrolgruppen.

Diagram 23. Opvækstforhold.

Den røde søjle angiver de fem borgere i kontrolgruppen. Den blå søjle angiver de fem borgere i gruppen af kriminelle.

Den samme borger kan godt optræde under flere felter, idet vedkommende både kan være opvokset hos misbrugende forældre og have været udsat for vold.

Der ses en tydelig forskel i opvæksten for de to grupper. Gruppen af kriminelle har entydigt oplevet og været udsat for massive belastninger i opvæksten, idet alle i gruppen har været udsat for omsorgssvigt eller er opvokset under belastende forhold. Desuden har kontakten til forældrene ifølge dokumenterne været præget af konflikter både før og efter fraflytning fra hjemmet.

For kontrolgruppen gælder, at to er opvokset under belastende forhold. I dokumenterne beskrives for ingens vedkommende vold eller seksuelle overgreb i barndommen. Kontrolgruppens opvækst har med en enkelt undtagelse desuden været præget af god kontakt til forældrene eller kontinuerlig kontakt til en forælder, efter borgeren er anbragt udenfor hjemmet. Det har ikke været muligt at sammenholde alder ved fraflytning

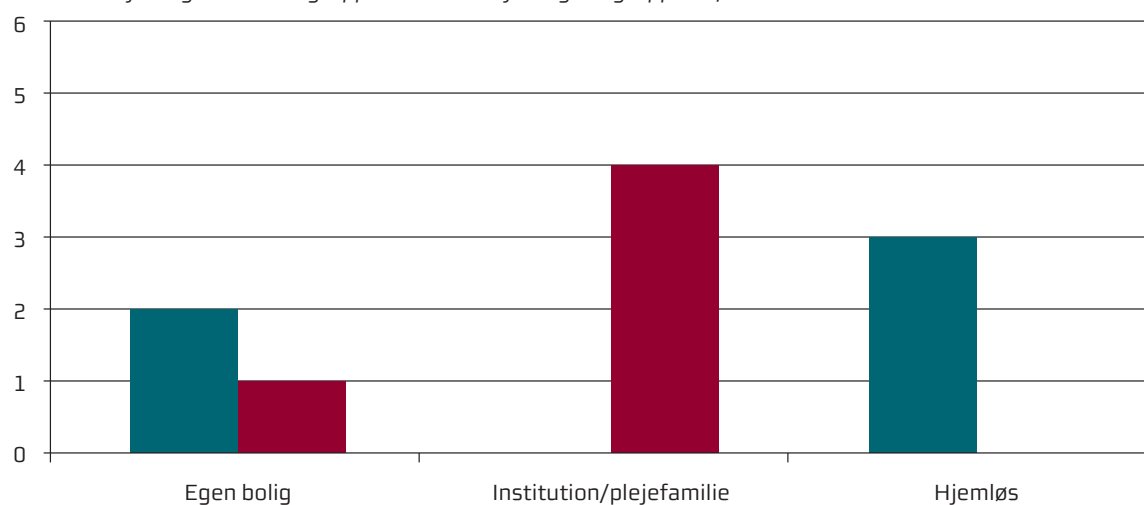
fra biologiske forældre mellem de to grupper, idet nogle i gruppen af kriminelle tilsyneladende har levet på gaden/eller i en boligform uden støtte fra deres tidligste ungdom, hvilket vil sige fra 12-14 års alderen. Ses på sammenhængen mellem varigheden i en eventuel anbringelse er der en indikation på, at kontrolgruppen har haft længerevarende anbringelser samme sted.

Sammenholdes antallet af skift i både bolig og skolegang er der en markant forskel mellem de to grupper. Gruppen af kriminelle har gennemsnitligt skiftet skole/bolig 8,2 gange før første dom. Kontrolgruppen har i gennemsnit skiftet 6,2 gange før første dom. Ifølge tilgængelige data er ingen forældre i de to grupper beskrevet som mentalt retarderede. Ingen forældre i to grupper er afgang ved døden, inden barnet er fyldt ni år.

Det skal bemærkes, at de tre borgere, der har været hjemløse på tidspunktet for kriminaliteten, har været i alderen 16 til 18 år ved domsafsigelsen. Typisk er der et længere for-

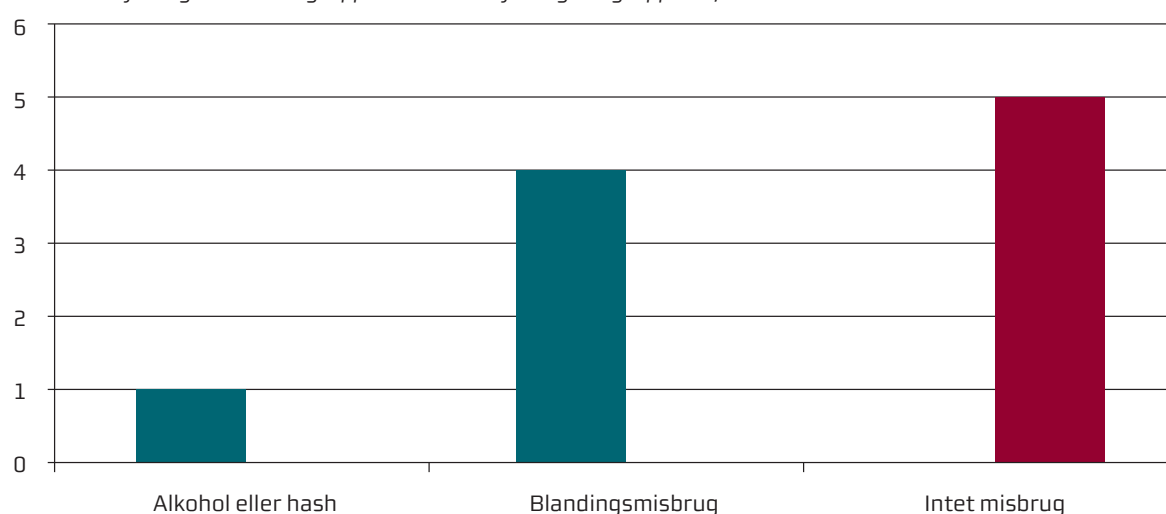
Diagram 24. Boligforhold ved kriminalitet.

Den røde søjle angiver kontrolgruppen. Den blå søjle angiver gruppen af kriminelle

Diagram 25. Misbrug.

Den røde søjle angiver kontrolgruppen. Den blå søjle angiver gruppen af kriminelle

løb forud for domsafsigelsen. Det betyder, at kriminaliteten som hovedregel ligger et halvt til et helt år forud for domsafsigelsen.

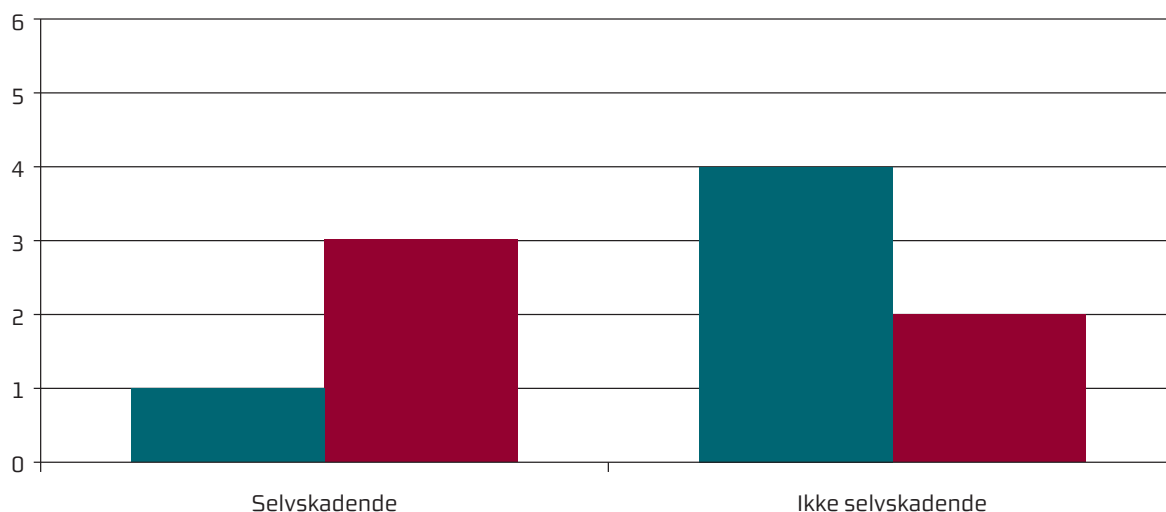
Dermed omfatter gruppen hjemløse, store børn/unge mennesker, der på gerningstidspunktet har været mellem 14 og 16 år. Ifølge eksperter på misbrugsområdet er der en sammenhæng mellem misbrugets form og den enkelte borgers udfordringer. Borgere med blandingsmisbrug vurderes at være sværere belastet, end borgere der kun misbruger hash eller alkohol.

Det er tidligere i rapporten beskrevet, hvordan der er en tæt forbindelse mellem de fællesskaber, borgeren indgår i og borgerens eventuelt misbrug og kriminalitet. Set i det lys er det interessant, at den kriminelle gruppe har boet i egen bolig eller været hjemløse på tidspunktet for kriminaliteten og dermed forventes at have indgået i belastede fællesskaber. Denne hypotese bygger på de udsagn, der er fremkommet i interviewene med borgere, der har boet i egen bolig.

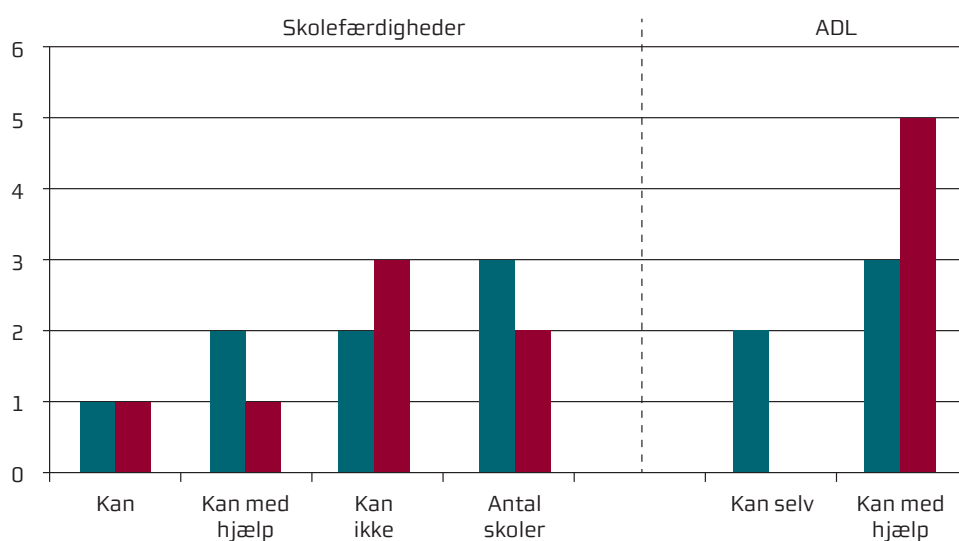
I modsætning til de kriminelle har kontrolgruppen opholdt sig på et døgntilbud. Der-

Diagram 26. Selvskade eller selvmordsforsøg.

Den røde søjle angiver kontrolgruppen. Den blå søjle angiver gruppen af kriminelle

Diagram 27. Skolefærdigheder og ADL.

Den røde søjle angiver Kontrolgruppen. Den blå søjle angiver gruppen af kriminelle

med har de formentlig haft mulighed for dels at indgå i nogle mere hensigtsmæssige fællesskaber, men formentlig også at være underlagt et vist opsyn med de konstellationer, de er indgået i.

Ved sammenligningen mellem de to grupper ses det, at der i kontrolgruppen er en højere prævalens for selvskadende adfærd. Det kunne føre til den hypotese, at de mest kriminelle retter eventuelle frustrationer ud mod omverdenen, mens de mindst kriminelle retter deres eventuelle frustrationer ind mod sig selv?

Diagram 27 er en udkrystallisering af den tidligere opgørelse i denne rapport, derfor vil nedenstående opgørelse være udarbejdet efter samme metode og underlagt samme usikkerhedsmomenter som den oprindelige opgørelse.

Ved sammenligning af de to gruppers ADL-kompetencer, og skolefærdigheder ser det ud til at gruppen af kriminelle umiddelbart fremstår marginalt bedre og dermed mere kompetente end kontrolgruppen.

4.1 Opsummering

Sammenlignes de to grupper, tegner der sig et billede af, at **gruppen af kriminelle:**

- Har lidt flere kompetencer i forhold til skole- og ADL-færdigheder end kontrolgruppen.
- Har oplevet flere skift i botilbud end kontrolgruppen.
- Har oplevet mindre stabilitet i botilbuddene.
- Har oplevet mindre stabilitet i skolegang.
- Markant flere har været udsat for omsorgssvigt i barndommen.
- Markant flere har i deres barndom været udsat for eller set pårørende være udsat for vold eller seksuelle overgreb.
- Har boet i egen bolig eller været hjemløse på tidspunktet for kriminaliteten
- Haft et blandingsmisbrug eller hash/alkohol misbrug i den periode, hvor kriminaliteten er begået
- Har begået en lang række forskellige kriminelle forhold
- I nogen grad også har begået kriminalitet imod ukendte ofre
- Markant grovere voldskriminalitet
- I nogle tilfælde begået kriminalitet sammen med andre

Kontrolgruppen

- Markant flere, der har været selvskadende eller forsøgt selvmord.
- Tre ud af fem er opvokset med tilsyneladende ressourcestærke forældre, hvilket kun gælder for en ud af fem i gruppen af kriminelle.
- Barnets opvækst har været præget af større stabilitet end gruppen af kriminelle
- Barnet/den unge har oplevet færre skift i alderen 10 til 20 år.
- Er flyttet senere fra biologiske forældre
- Har ikke haft et misbrug af stoffer eller alkohol
- Har boet hos plejefamilie/institution eller hjemme på tidspunktet for kriminaliteten

- Markant mindre spredning i de kriminelle forhold
- Kun begået kriminalitet mod kendte ofre
- Kun mildere former for kriminalitet. Også i de tilfælde, der omhandler vold/brandstiftelse.
- Kun alene

Ved dokumentlæsningen og sammenligningen mellem de to grupper opstår der en hypotese om borgerens intention i forbindelse med kriminaliteten. For kontrolgruppen har det i høj grad handlet om at komme ud af eller væk fra en konfliktfyldt situation. Det kan eksempelvis være en situation, hvor borgeren forsøger at løbe væk fra en konflikt med en anden borger, hvorefter en medarbejder stiller sig i vejen i forsøget på at stoppe flugten, hvilket har medført, at borgeren i situationen har slået medarbejderen.

Andre eksempler er kriminalitet begået for at kommunikere eller få opmærksomhed fra omgivelserne. I enkelte tilfælde virker det også som om, borgeren har ønsket at blive opdaget for på den måde at komme ud af en uoverskuelig situation.

For gruppen af kriminelle gælder i høj grad det modsatte. De har i høj grad været opsøgende i forhold til voldelige konflikter. De har været opsøgende i forhold til berigelseskriminalitet og opsøgende vedrørende hævn overfor nogle, de tidligere har været i konflikt med. På trods af, at de har opsøgt konflikterne eller de kriminelle forhold, er deres kriminalitet i høj grad præget af manglende impulsstyring, planlægning og konsekvensberegning. Den manglende impulsstyring, konsekvensberegning og planlægning gælder også for kontrolgruppen, men til forskel for gruppen af kriminelle er det som om, kontrolgruppen i højere grad er blevet fanget i situationen uden at ville det, fremfor selv at opsøge situationen.

5. Opsummering og perspektivering

Undersøgelsens formål var at afklare, hvilke opvækstforhold, livsforudsætninger og levevis, der kendetegner en gruppe af domfældte udviklingshæmmede borgere.

Helt generelt viser undersøgelsen, at hovedparten af borgerne er opvokset i socioøkonomisk svage familier, der ofte har været præget af forældrenes misbrug og overgreb mod barnet. Borgeren er typisk fjernet fra barndomshjemmet og har efterfølgende oplevet en lang række skift i bosteder og skoletilbud. Disse stærkt belastede opvækstforhold skal samtidig parres med barnets kognitive udfordringer, hvilket ses som en yderlig belastning, idet barnet har oplevet sig selv som mindre dygtig, mindre succesfuld, og som værende en væsentlig årsag til, at det er gået, som det er.

De mange skift i borgernes liv har haft indgribende betydning for vedkommendes mulighed for at indgå i og fastholde tætte, troværdige og langvarige relationer. Dermed er forudsætningerne for at opbygge en grundlæggende tillid til og tro på, at verden vil dem det godt, svært udfordret. De potentielle følgevirkninger af en opvækst præget af omsorgssvigt og overgreb er blandt andet risikoen for at klare sig dårligere i skolen, forøget risiko for at blive kriminel, øget risiko for misbrug, vanskelighed ved at etablere tillidsforhold til andre, risiko for udvikling af post traumatisk stress, depression, angstlidelser, suicidal adfærd, lav selvfølelse, spiseforstyrrelser, seksuelle problemer, og personlighedsforstyrrelser, adfærdsforstyrrelser og anti-social adfærd.

For flertallet af borgerne i undersøgelsen har den ovenstående lange række af potentielle følgevirkninger vist sig helt reelle i deres ungdoms- og voksenliv. Ungdomslivet har været

præget af misbrugsproblematikker, selvskadende adfærd, kriminalitet, normoverskridende adfærd og ikke mindst en manglende evne til selv at sætte grænser og sige fra overfor andres pression.

Der er intet i undersøgelsen, der viser, at den stærkt problematiske adfærd i ungdoms- og voksenlivet primært er begrundet i borgerens kognitive udfordringer. Det må dog konstateres, at de kognitive udfordringer har påvirket den enkelte borgers forudsætninger for at ændre en u hensigtsmæssig adfærd og livssituation.

De svigt og mange skift, barnet har været udsat for tidligt i livet, er for manges vedkommende fortsat efter, de blev fjernet fra hjemmet. De offentlige indsatser har ofte været præget af gentagne udskiftninger i plejefamilier og institutionstilbud samt skiftende skoletilbud. For nogles vedkommende er skiftene mellem plejefamilie- eller institutionsanbringelser afløst af korterevarende ophold i det hjem, hvorfra de oprindeligt blev fjernet på grund af uacceptable opvækstvilkår.

De voldsomme sociale belastninger borgerne har været udsat for i opvæksten, har haft betydning for vedkommendes socio-emotionelle forudsætninger for at lære og tilegne sig handlekompetencer. Sammenhængen mellem de socio-emotionelle udfordringer i opvæksten og barnets forudsætninger for læring illustreres ved, at flere borgere i deres voksenliv har formået at tilegne sig læse- og skrivefærdigheder. Denne tilegnelse er sket på et tidspunkt, hvor borgerens liv har været præget af ro og stabilitet, samtidig med at borgeren har fundet nogle motiverende faktorer, som har understøttet ønsket og viljen til læring. De motiverende faktorer har

ofte omhandlet muligheden for at indgå i og deltage i sociale fællesskaber, blandt andet gennem spil på internettet og den medfølgende chatfunktion.

For de borgere, der har boet alene i deres ungdom, ses en tæt sammenhæng mellem de fællesskaber, den enkelte er indgået i og borgerens uhensigtsmæssige adfærd og eventuelle misbrug. Deltagelsen i belastede fællesskaber, der er kendetegnet ved misbrugsproblematikker, kriminalitet og vold, er blevet opretholdt på trods af, at borgeren har følt sig udsat og til tider afpresset. Muligheden for og tilhørsforholdet til fællesskabet har dermed været noget, som den enkelte borger har været villig til at betale en meget høj pris for. Sammenfletningen af misbrug og fællesskaber kan lede til den hypotese, at det aktive misbrug for nogles vedkommende har været adgangsbilletten til fællesskabet, fremfor ønsket om adgang til stoffer og alkohol. Dermed kan muligheden for fortsat at tilhøre et fælleskab, ses som hovedmotivet for en del af den uhensigtsmæssige adfærd, den enkelte har udvist.

Blandt de interviewede borgere med et stof- eller alkoholmisbrug gælder det, at flertallet på interviewtidspunktet er ophørt med eller har reduceret forbruget overordentligt meget. Det er karakteristisk, at vedkommende er stoppet fra den ene dag til den anden enten begrundet i, at borgeren gerne ville opnå noget eller begrundet i hensynet til en tredjepart. Desuden ses der en sammenhæng mellem ophøret af misbruget og borgerens indflytning på et varigt botilbud. Hvilket indikerer, at stabilitet i livet giver bedre forudsætninger for misbrugsreduktion.

Den signifikante forskel på den undersøgte gruppe borgere og befolkningen generelt er i forhold til ofrene for den begåede voldskri-

minalitet. De domfældte borgere i undersøgelsen har i mere end 90 procent af sagerne begået vold mod nogen, de kendte, hvorimod det samme kun gælder for 40 procent af voldssagerne i den øvrige befolkning.

Det kan dermed konkluderes, at udviklingshæmmede borgere, i modsætning til befolkningen generelt, ikke begår vold mod tilfældige mennesker på tilfældige steder på tilfældige tidspunkter. Og dermed ikke begår den samme grad af uforudsigelig fjernvold, som ellers kendetegner voldssagerne generelt. Det skaber en hypotese om, at udviklingshæmmede borgeres voldskriminalitet ikke er tilfældig eller hæmningsløs, men i højere grad er funderet i nogle aktuelle forhold, borgeren ikke har kunnet løse eller undslippe på anden måde end ved at gribe til vold.

Ovenstående gælder for flertallet af borgerne. Men for en lille gruppe borgere har kriminaliteten været præget af pludseligt opstående behov, tilfældigheder samt fuldstændig mangel på impulsstyring. Den lille gruppe adskiller sig fra de øvrige borgere i undersøgelsen ved i endnu højere grad at have været udsat for massive svigt i barndommen og ungdomslivet. Gruppen er desuden kendetegnet ved misbrugsproblematikker samt utrygge boligforhold på gerningstidspunktet.

Alt i alt viser undersøgelsen, at det er de samme socialt begrundede risikofaktorer, som er gældende for befolkningen generelt, der også må anses for at være den primære årsag til den kriminelle adfærd blandt udviklingshæmmede borgere.

Det vil sige, at forebyggelse af kriminel adfærd blandt udviklingshæmmede borgere også må læne sig op ad de tiltag, der i øvrigt gør sig gældende i forebyggelse af kriminalitet blandt alle andre borgere.

5.1 Perspektivering

Undersøgelsen har afdækket nogle grundlæggende problematikker vedrørende den aktuelle lovgivning og retspraksis gældende for kriminelle udviklingshæmmede.

Hovedparten af borgerne i undersøgelsen er idømt tidsubestemte foranstaltningsdomme. Ingen af de interviewede borgere vidste præcist, hvad de skulle ændre i deres adfærd eller leve op til for at få dommen ændret eller ophævet.

Det har ikke været muligt i denne undersøgelse at finde faste, nedskrevne og tydelige retningslinjer for, hvad borgere med foranstaltningsdomme skal leve op til eller forandre for, at dommen kan ophæves eller ændres. Det gør retspraksis omkring foranstaltningsdommene problematisk, idet dommens udstrækning i tid vil bygge på delvist subjektive vurderinger foretaget af statsadvokat, sagsbehandlere eller botilbud, i forhold til hvad den enkelte måske og måske ikke vil foretage sig, når vedkommende har mulighed for at færdes frit.

Dermed vil borgeren være fuldstændig underlagt den lokale pædagogiske tilgang og de lokale forhold. Det kan eksempelvis være et socialt tilbud, der udøver en pædagogik, som

ikke er afstemt med den enkelte borgeres udfordringer og dermed udløser frustration og konfliktfyldt adfærd, hvilket kan forlænge dommen. Et andet perspektiv kunne være borgeren, der placeres på en afdeling, hvor vedkommende er utryk i forhold til øvrige borgere og dermed isolere sig i egen bolig og fravælger deltagelse i aktiviteter. Den adfærd vil efterfølgende kunne medføre en vurdering af borgeren som asocial, utilpasset og ikke deltagende.

Uklarheden om dommens krav og længde betyder grundlæggende, at borgerne famler i blinde i forsøget på at efterleve dommens præmisser. De tidsubestemte domme får desuden indflydelse på borgerens og kommunens mulighed for langsigtede planlægning og dermed negativ betydning for forudsigeligheden i den enkeltes liv.

Ovenstående udfordringer vedrørende dom og retspraksis bør give anledning til videre undersøgelser af retspraksis og betydningen af de tidsubestemte foranstaltningsdomme. Grundlæggende bør en ny gennemgang og revision af området også forholde sig til, om dansk retspraksis vedrørende udviklingshæmmede borgere fortsat er den bedste og mest hensigtsmæssige måde at varetage området på?

6. Litteraturliste

Udsathed for vold og andre former for kriminalitet, Justitsministeriets forskningskontor, oktober 2013

Nye foranstaltningssdomme i 2015, Justitsministeriets forskningskontor, december 2016

Vold på botilbud og forsorgshjem, Kirsten Overgaard og Anette Stamer Ørsted, 2016
Defactum

Domfældte voksne med udviklingshæmning, Mette Rømer, 2015

Brandstiftelse, Søren Holst og Dorte Lystrup, Kofoedsminde 2013

Et godt liv uden kriminalitet, Danske regioner, 2010

Evaluering af tidsbegrænsning af foranstaltninger, Justitsministeriets forskningskontor, 2010

Lovovertrædere med udviklingshæmning, Socialt Udviklingscenter, 2003

Vold begået alene og sammen med andre, Justitsministeriets forskningskontor, juli 2015

Misbrugsadfærd blandt borgere med udviklingshæmning, Helle Høgh Metodecentret, 2017

Langvarig stress. Aktuel viden og forslag til stress-forebyggelse – Rådgivning til almen praksis, Center for Forebyggelse, Sundhedsstyrelsen, Sundhedsstyrelsen, december 2007

Udviklingshæmning og Misbrug. Misbrugsbehandling i et pædagogisk perspektiv, Anders Gimbel, Region Midtjylland 2012

Sigtede og domfældte udviklingshæmmede under kommunalt tilsyn, Socialstyrelsen 2010

Strategi for forskning og udvikling på socialområdet, Region Midtjylland, november 2014

Kriminalitet og social baggrund, Niels Glavind 2007, Arbejderbevægelsens Erhvervsråd

På vej mod ungdomskriminalitet, Rikke Fuglsang Olsen, Karen Margrethe Dahl, Maria Hedemark Poulsen, København 2016, SFI – det nationale forskningscenter for velfærd.

Vold mod unge i Danmark, SFI 2010

Hjemmesider

Danmarks Statistik: <https://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/nyt/GetPdf.aspx?cid=21918>

http://justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningsrapporter/2016/foranstaltningssdomme_2015.pdf

<https://socialstyrelsen.dk/handicap/udviklingshaemning/temaer/sigtede-og-domfaeldte>

<https://vidensportal.dk/temaer/Omsorgssvigt>

Senfølger af overgreb, Servicestyrelsen, 2007. <https://socialstyrelsen.dk/voksne/Senfolger-af-seksuelle-overgreb>

6.1 Bilag 1

Domstyper.

Type 1: Dom til anbringelse i sikret afdeling for personer med vidtgående psykiske handicap. Denne foranstaltning er beregnet på udviklingshæmmede, der må anses som udtalt farlige, og derfor frembyder nærliggende risiko for personfarlige handlinger. Dommen indebærer, at den pågældende anbringes i den sikrede boform på Kofoedsminde.

Type 2: Dom til anbringelse i institution for personer med vidtgående psykiske handicap, således at domfældte efter bestemmelse fra kommunen kan overføres til sikret afdeling (kombinationsdom). Denne foranstaltning indebærer, at den udviklingshæmmede anbringes i en social boform med døgndækning. Det vil sige, at der er personale døgnet rundt, inklusive vågen nattevagt. Denne domstype anvendes typisk over for udviklingshæmmede, der har begået personfarlig kriminalitet. Der nedlægges enten påstand om, at der ikke fastsættes en længstetid, eller en længstetid på 5

Type 3: Dom til anbringelse i institution for personer med vidtgående psykiske handicap. Denne foranstaltningsdom indebærer, at den udviklingshæmmede anbringes i social boform med døgndækning (det vil sige personale døgnet rundt, inklusiv vågen nattevagt). Denne domstype anvendes typisk over for udviklingshæmmede, der har begået personfarlig kriminalitet. Der nedlægges enten påstand om, at der ikke fastsættes en længstetid, eller om en længstetid på 5 år.

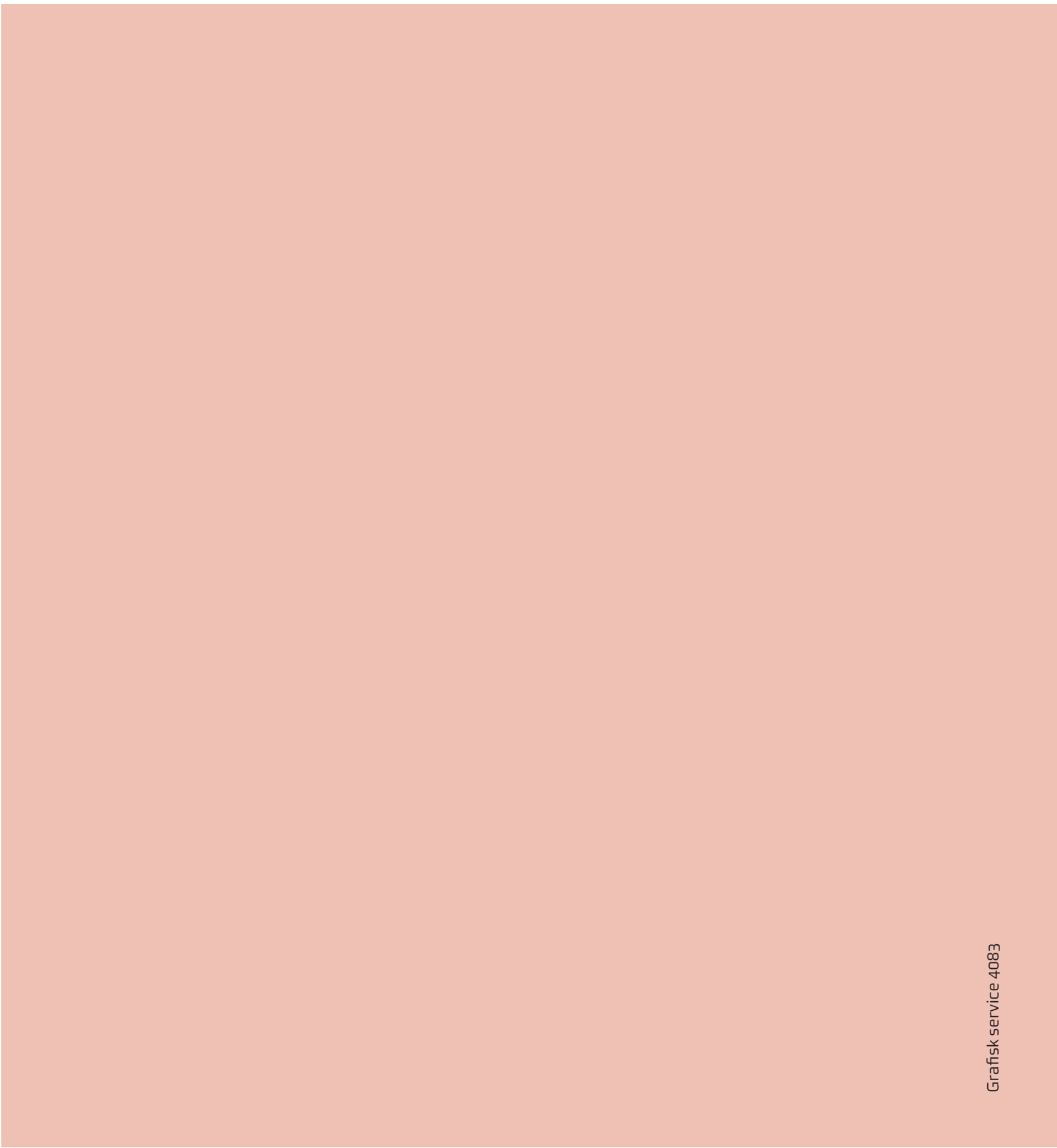
Type 4: Dom om tilsyn af kommunen, således at domfældte efterkommer tilsynsmyndighedens bestemmelse om ophold og arbejde, og således at tilsynsmyndigheden kan træffe bestemmelse om anbringelse i institution for personer med vidtgående psykiske handicap. Denne domstype anvendes over for udviklingshæmmede, hvor tilsyn, eventuelt kombineret med socialpædagogisk bistand, kan være tilstrækkeligt, men hvor der kan opstå behov for, at den udviklingshæmmede skal anbringes i social boform. Der nedlægges enten påstand om, at der ikke fastsættes en længstetid eller en længstetid på 5 år.

Type 5: Dom om tilsyn af kommunen, således at domfældte efterkommer tilsynsmyndighedernes bestemmelse om ophold og arbejde. Denne foranstaltningsdom anvendes over for udviklingshæmmede, der skønnes at have behov for social støtte i dagligdagen. Påstanden kan eventuelt suppleres med særlige vilkår om psykiatrisk behandling, der også giver mulighed for lægelig godkendt behandling mod misbrug. Der nedlægges påstand om en længstetid, der ikke kan overstige 3 år.

6.2 Slutnoter

- ¹ <https://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/nyt/GetPdf.aspx?cid=21918>
- ² (danske regioner 2010, s19)
- ³ Alkohol i Danmark 2015. Vaner, skader på andre og holdninger. side 25
- ⁴ <https://vidensportal.dk/temaer/Omsorgssvigt>
- ⁵ Vold mod unge i Danmark SFI 2010
- ⁶ Senfølger af overgreb, Servicestyrelsen, 2007. <https://socialstyrelsen.dk/voksne/Senfolger-af-seksuelle-overgreb>
- ⁷ Glavind 2017, side 12
- ⁸ På vej mod ungdomskriminalitet.pdf
- ⁹ På vej mod ungdomskriminalitet, 2016)
- ¹⁰ På vej mod ungdomskriminalitet, 2016
- ¹¹ På vej mod ungdomskriminalitet, 2016
- ¹² På vej mod ungdomskriminalitet, 2016
- ¹³ (Høgh, 2017 s 15)
- ¹⁴ <https://vidensportal.dk/temaer/selvskadende-adfaerd/omfang>
- ¹⁵ <https://vidensportal.dk/temaer/selvskadende-adfaerd/omfang>
- ¹⁶ <https://vidensportal.dk/temaer/selvskadende-adfaerd/omfang>
- ¹⁷ Holst og Lystrup. Brandstiftelse 2013 s35
- ¹⁸ http://justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningsrapporter/2016/foranstaltningsdomme_2015.pdf
- ¹⁹ Justitsministeriets Forskningskontor. Udsathed for vold og andre former for kriminalitet, offerundersøgelse 2005-2014 side 2
- ²⁰ <http://justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningsrapporter/2015/Offerrapport%202014.pdf>. side 60
- ²¹ <http://www.kofoedsminde.dk/sites/default/files/mediemarkiv/Dokumentarkiv/Publikationer/brandstiftelse.pdf>
- ²² Straffeloven § 68 a, stk2
- ²³ <https://socialstyrelsen.dk/handicap/udviklingshaemning/temaer/sigtede-og-domfaeldte>

Grafiskservice 4083